

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 12 DECEMBER 1962 - No. 2367

BAKSTEEN
Juwelier

HORLOGES

SIERADEN

TAFELZILVER

Sinds 1837 in het hart van Rotterdam

WESTEWAGENSTRAAT 70 — TELEFOON 11 05 83

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

*U reageert op annonces in „E.S.B.“?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

**Geldgever
en geldnemer
ontmoeten elkaar**

Ons bureau voor pensioenfondsen is de plaats waar geldgever en geldnemer elkaar ontmoeten. Specialisten die op de hoogte zijn van de problemen welke zich bij het beheer van pensioenfondsen voordoen, staan klaar om U hun bemiddeling te verlenen.

Wenst U bovendien beleggings- of andere adviezen aangepast aan de aard van het betreffende Fonds of een kwaliteitsonderzoek tot verbetering van bestaande beleggingen, ook dan staan onze specialisten tot Uw dienst.

Gaarne verstrekt ons
Bureau voor Pensioenfondsen
U alle inlichtingen.

DE TWENTSCHE BANK

Hoofdkantoor te Amsterdam

R. MEES & ZONEN

Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

Financiering en
verzekering
van in- en uitvoer,
documentaire
incasso's,
handelsvoorlichting

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers;
J. Tinbergen. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputto; A. J. Vlerick.

Nederlandse motorrijtuigen: méér dan één miljoen

Oilangs was de één miljoenste na-oorlogse woning aanleiding voor een ruime publiciteit waardoor weer eens werd herinnerd aan het chronische woningtekort. Een aantal maanden daarvoor kon in een andere sector, nl. die van de motorrijtuigen, eveneens het getal van één miljoen worden gerealiseerd. Wijst deze tweemaal één miljoen op een evenwichtige behoeftenbevrediging? Op deze vraag wordt in dit artikeltje geen antwoord gegeven. Met behulp van de jaarlijkse inventarisatie van het C.B.S. ¹⁾ worden slechts enige ontwikkelingen van het Nederlandse motorrijtuigenpark vermeld.

Op de peildatum van 1 augustus 1961 registreerde het C.B.S. een totaal aantal van 968.368 motorrijtuigen. T.o.v. 1960 betekende dit een jaarlijkse groei van ca. 12 pCt. Vergeleken met het groeipercentage van ca. 9 in 1960 t.o.v. 1959 kan dit geen revolutionaire ontwikkeling worden genoemd. Meer opvallend is een vergelijking van 1961 met 1946: een vergroting van bijna zevenmaal. Voor personenauto's beliep dit niet minder dan het ruim twaalfvoudige.

Het aandeel van het aantal personenauto's, in het motorrijtuigenpark nam toe van ca. een derde in 1946 tot ca.

drie vijfde in 1961. Het aantal personenauto's groeide in 1961 met ca. 18 pCt. Hierdoor werd, na de inzinking in 1959 (7,0 pCt.), het groeipercentage van ca. 22 in 1956 weer benaderd. Een vergelijking van de vijfjarenperiode 1956/1961 met die van 1961/1956 toont in beide gevallen grofweg een verdubbeling: in de jaren 1951, 1956 en 1961 circuleerden er resp. ruim 157.000, 327.000 en 602.000 stuks. Voor het decennium 1961/1951 betekende dit een bijna viervoudige vermenigvuldiging. Volgens berekeningen van de R.A.I. werd medio juli van dit jaar reeds het getal van 700.000 overschreden.

Interessant is ook de mededeling van het C.B.S. dat het aantal inwoners per personenauto afnam van 22 (1960) tot 19 (1961). Met 1 op 5 gezinnen is de autodichtheid

¹⁾ „Statistiek der motorrijtuigen, 1 augustus 1961”, Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1962.

evenwel nog achter bij die van telefoonaansluitingen en t.v.-toestellen: beide met een dichtheid van 1 op elke 3 gezinnen. Een symptoom van de democratisering van het autobezit is wellicht ook het groeiende aandeel van de lichte gewichtsklasse (t/m 750 kg). Het aandeel in het „park” van deze categorie nam toe van een vierde in 1957 tot ruim een derde in 1961.

In de rangorde van merken is vooral opvallend de opmars van de D.A.F. van de 18e plaats in 1960 naar de 13e plaats in 1961. In absolute getallen was dit een verdubbeling: van 7.196 naar 14.602 exemplaren. Andere verschuivingen waren die van de Ford-Anglia (van no. 10 naar no. 8) en van Mercedes-Benz (van no. 14 naar no. 11). De „kopgroep” bleef stabiel met een ongewijzigde bezetting van de eerste zeven plaatsen.

De cijfers van het C.B.S. bevestigen en illustreren het dagelijks waarneembare verschijnsel van minder motorrijwielen en meer scooters. Het aantal motorrijwielen beliep in 1961 nog slechts 76 pCt. van dat in 1956. In deze periode werd het aantal scooters meer dan verdubbeld, nl. tot 239 pCt.

De geringe groei van het autobuspark is eveneens in overeenstemming met dagelijkse ervaring, nl. die van overvolle bussen en lange queues. Terwijl het aantal personenauto's in de periode 1956-1961 bijna verdubbelde, steeg het aantal autobussen in deze periode slechts met een vierde. Deze „gap” werd enigszins beperkt door het grotere aandeel van autobussen met meer dan 35 zitplaatsen.

Van de ruim 176.000 vrachtauto's in 1961 behoorden ca. 107.000 exemplaren tot de categorie „bestelauto's” (vrachtauto's met een nuttig laadvermogen t/m 1,5 ton). Deze categorie en die van vrachtauto's boven 5 ton werd t.o.v. 1957 met ongeveer de helft uitgebreid. Daarentegen verminderde het aantal in de middenklasse (1,5 tot en met 5 ton). Het C.B.S. constateert hier een aanpassing aan de vervoersbehoefte: de bestelauto is nl. typerend voor het eigen vervoer terwijl voor het beroepsvervoer dit de zware vrachtauto is.

Ontwikkelingen van het motorrijtuigenpark ^{a)}

Peil-datum b)	Personen-auto's	Scooters	Motorrijwielen	Auto-bussen	Vrachtauto's e.d.	Totaal motorrijtuigen
1939	99		65	4,5	48	226
1946	47		60	2,0	40	154
1951	157	0,6	105	6,1	83	359
1956	327	28	133	7,3	119	629
1959	450	55	120	8,5	145	792
1960	512	62	111	8,9	158	863
1961	602	68	101	9,1	176	968

Merkenverdeling van personenauto's (per 1 augustus 1961)			
1. (1) c) Volkswagen	108.416	6. (6) Citroën	30.085
2. (2) Opel	102.343	7. (7) Chevrolet	18.076
3. (3) Renault	45.067	8. (10) Anglia (Ford)	17.179
4. (4) Taunus (Ford)	31.729	9. (10) Vauxhall	17.075
5. (5) Fiat	31.745	13. (18) DAF	14.602

a) Aantallen x 1.000. b) Per 1 augustus.
c) De getallen tussen haakjes geven de rangorde in 1960 weer.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Nederlandse motorrijtuigen: méér dan één miljoen	1187	De expansiewetten als instrument van de economische politiek der Belgische regering, door Prof. Dr. P. Frantzen	1193
Waarheen met onze directe belastingen?, door Prof. Dr. F. Hartog	1188	De algemene premiespaarregeling, door Drs. C. P. d'Haans	1196
De woningdichtheid, door Drs. J. G. van der Ploeg	1191	Europa-bladwijzer No. 17	1198
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	1201

In vervolg op het artikel over de sociale verzekering in het vorige nummer wordt het Nederlandse stelsel van directe belasting getoetst aan eisen van economisch inzicht, aanpassing aan de E.E.G., prikkeling van inspanning en vermindering van weerstand bij belastingplichtigen. Invoering van de gedachte dat meer inkomen in de tegenwoordige omstandigheden meer inspanning betekent, leidt in het algemeen tot een verwerping van de progressie in de directe belastingen voor lage en middelbare inkomens. Om, de gedachten te bepalen worden enkele suggesties gedaan voor een eenvoudig stelsel van directe belastingen.

Inleiding.

In een vorig artikel, getiteld „Waarheen met onze sociale verzekering?“, is getracht om enkele onbillijkheden, onzuiverheden en traagheden aan te wijzen in ons stelsel van sociale verzekering. De conclusies kwamen hier op neer, dat op verschillende punten ernstig aan inkrimping van sociale voorzieningen moet worden gedacht, vooral als compensatie van wenselijke uitbreidingen op ander gebied, en dat de premiestelsels in verschillende gevallen nauwer dienen aan te sluiten bij de uitkeringsrechten.

In dit tweede artikel over de Nederlandse verdelingspolitiek wordt het stelsel van directe belastingen aan de orde gesteld. Omdat de indirecte belastingen slechts in beperkte mate als instrument van verdelingspolitiek worden gebruikt, zullen deze buiten beschouwing worden gelaten. De aandacht zal in hoofdzaak worden gericht op de progressie van de loon- en inkomstenbelasting.

Daar de verschillende belastingen nog meer in het wild zijn gegroeid dan de sociale verzekeringen, is een voorstel tot ingrijpende rationalisatie nog gedurfd, zo men wil nog naiever, dan t.a.v. de sociale verzekeringen. In het laatste geval kunnen de correcties toch in hoofdzaak beperkt blijven tot het rechtbuigen van enkele kronkels in het overigens functioneel wel aanvaardbare systeem.

Voor het Nederlandse belastingstelsel heeft Prof. de Langen om de leidinggevende beginselen te ontdekken en te classificeren een diepgaande studie moeten maken, die zich uitgestrekt heeft over vele jaren en neergelegd is in twee delen ¹⁾. En dan nog heeft hij deze beginselen er op verschillende punten eerst ingelegd om ze er vervolgens te kunnen uithalen. M.a.w. er zit nog minder systeem in dan uit zijn studie zou kunnen blijken.

In verband hiermee zullen de hierna volgende summiere aanbevelingen, om in de sfeer der directe belastingen een vrij ingrijpende stroomlijning aan te brengen, in hoofdzaak moeten worden gezien als het aangeven van richtlijnen voor een stelsel dat alleen ab ovo zou kunnen worden opgebouwd. In feite is dat natuurlijk niet mogelijk. Wij

¹⁾ W. J. de Langen: „De grondbeginselen van het Nederlandse belastingrecht“, Deel I 1954, Deel II 1958.

Waarheen met onze directe belastingen?

blijven erfelijk belast met ons fiscale verleden. Maar wel is het goed, het ideaal steeds voor ogen te houden bij het aanbrengen van wijzigingen. Wanneer we in de richting van het gewenste doel gaan is dit al beter dan stilstand. Daarom zal er toch niet voor worden teruggedeinsd, enkele verreikende gedachten over dit gewenste doel te ontvouwen. De pretentie is, dat deze door klemmende argumenten kunnen worden onderbouwd.

Er zijn enkele andere recente publikaties van veel meer deskundige zijde ²⁾. Deze bewegen zich evenwel in hoofdzaak binnen het raam van het bestaande stelsel. Daarom acht ik mij toch niet ontheven van de taak, a.h.w. van buitenaf een bescheiden bijdrage tot de meningsvorming te leveren.

Progressie en inspanning.

De progressie van de loon- en inkomstenbelasting kan worden verdedigd door een beroep te doen op het afnemende marginale nut van het geld bij stijging van het inkomen. Er is ook nog het draagkrachtbeginsel, doch ik zie dit als niet anders dan een primitieve formulering van de belastingheffing op grond van dit afnemende marginale nut.

Stel dat men een nuttigheidscurve zou kunnen berekenen, dan zou het, aannemende dat het billijk is om bij iedere f. 100 aan inkomen een gelijk nut aan het belastingsubject te onttrekken, als gevolg van het afnemende marginale nut van het geld geboden zijn om bij iedere additionele f. 100 een hoger bedrag aan belasting te heffen (evenredig genots-offer). De „disutility“ van de belastingheffing is dan per f. 100 inkomen gelijk. In feite kent men niet de omvang waarin het marginale nut van het geld afneemt en het is dus langs deze weg alleen mogelijk om het *principe* van de progressie te verdedigen en niet de mate.

Echter, ook dit principe staat zeer wankel. Het afnemende marginale nut van het geld is namelijk slechts één kant van de zaak. Dat doorgaans alleen deze kant in aan-

²⁾ H. J. Hofstra: „Algemene belastingherziening“ in „Weekblad voor fiscaal recht“ van 3 maart 1962;

M. J. H. Smeets: „Herbezinning over de grondbeginselen van de belastingheffing“ in „Economie“ van oktober/november 1962.

merking wordt genomen berust op gebrekkig economisch inzicht. Hiertegenover staat immers dat de inspanning die nodig is om telkens f. 100 additioneel te verdienen in het algemeen toeneemt. Inspanning en inkomsten bepalen de optimale situatie, waarbij de marginale „disutility” van de eerste precies opweegt tegen het marginale nut van het laatste. Vatten we alleen de toenemende marginale „disutility” van de inkomensverkrijging in het oog (dit is even eenzijdig als uitsluitend op het marginale nut van het inkomen te letten), dan zou, eveneens op basis van het uitgangspunt dat voor iedere f. 100 inkomen een gelijk nut aan het subject moet worden onttrokken, een degressief tarief moeten worden toegepast, omdat de „disutility” toeneemt bij iedere f. 100 en dus telkens kleinere bedragen aan belastingheffing moeten worden geheven om gelijke „disutilities” te krijgen. Er zijn daarom bij inspanningsbeloning twee tendenties die tegen elkaar in werken. Wij kunnen ze niet kwantificeren en kennen dus de resultante niet. Dit betekent dat we hieraan evengoed een argument voor progressie als voor degressie kunnen ontleen. Ik zou daarom willen concluderen: in twijfel onthoud u. Dus een proportioneel tarief is het meest wenselijk.

Nu geldt dit alleen voor inspanningsinkomen. Hieruit bestaat echter in de tegenwoordige situatie het overgrote deel van het inkomen: de loonquote stijgt geleidelijk en het loon is overwegend inspanningsbeloning, een deel van het niet-looninkomen is uitgestelde inspanningsbeloning, vermogensopbrengsten berusten in belangrijke mate op eigen besparingen en winst is ten dele een beloning voor efficiency.

Dit was vroeger, laten we zeggen 50 jaar geleden, heel anders. Geprivilegieerde positie in plaats van eigen verdienste bepaalde toen voornamelijk iemands plaats op de inkomenspyramide. In deze omstandigheden paste inderdaad een nadruk op het afnemende grensnut van het geld met verwaarlozing van de toenemende marginale „disutility” van de inspanning. Misschien moeten we het nog steeds verheerschen van het eerste gezichtspunt, dat hiervoor verklaard is uit een gebrekkig economisch inzicht, mede toeschrijven aan het niet tijdig aanpassen van het belastingsysteem aan de gewijzigde omstandigheden. Maar

dan blijft toch het merkwaardige verschijnsel bestaan dat de progressie pas sterk is opgevoerd toen inspanningen reeds de boventoon voerden boven privileges.

In feite komt in ons belastingsysteem de erkenning van de toenemende „disutility” van de inkomensverkrijging vrijwel niet voor. De Langen noemt dit het beginsel van de bevoorrechte verkrijging, en hij ziet enkele incidentele gevallen waarin het toch wel een zekere rol speelt ³⁾. Van den Berge, sprekende over de commissarissenbelasting, zegt evenwel dat dit beginsel vreemd is aan het-Nederlandse belastingsstelsel ⁴⁾.

Inspannings- en niet-inspanningsbeloning.

In het voorgaande is ruwweg gesteld dat inspanningsbeloningen tegenwoordig verreweg overwegen. Dit vereist nog enige nadere toelichting. Het lijkt het beste dit per inkomenscategorie te bezien en daaruit enkele consequenties te trekken voor de wenselijke hervorming van het stelsel van directe belastingen.

Loon. De inspanningen zijn hier vooral de arbeidstijd, de intensiteit waarmee gewerkt wordt en de scholing. Daarnaast bestaat een deel van de loonverschillen uit schaarstepremies, die dus geen verband houden met inspanning. Om de gedachten te bepalen zou misschien gesteld kunnen worden dat tot f. 25.000 per jaar de inspanningsbeloning domineert en dat daarboven de verschillen in hoofdzaak op schaarstepremies zijn terug te voeren.

Pensioenen en uitkeringen van sociale verzekeringen vallen geheel onder inspanningsbeloning.

Vermogensopbrengst. Voor zover berustend op eigen besparingen zijn vermogensopbrengsten in hun geheel inspanningsbeloning. Voor zover het vermogen geërfd is geldt dit niet. In de sfeer van de vermogens- en inkomstenbelasting kan tussen deze gevallen geen verschil worden gemaakt. Daarom zou, als men de niet-inspanningsbeloning wil treffen, veeleer aan hoge successierechten moeten worden gedacht.

³⁾ De Langen, Deel I, blz. 146 v.

⁴⁾ W. H. van den Berge: „De Nederlandse belastingpolitiek van heden” in „Maatschappij-Belangen”, januari 1961, blz. 17.

(Adv.)

U kunt Uw beleggingsrisico verdelen over ruim 200 vooraanstaande ondernemingen

Waarom zoudt U meer risico nemen dan nodig is? Door aankoop van een aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verkrijgt U in feite een volledige aandelenportefeuille, veilig verdeeld over ca. 200 zorgvuldig geselecteerde ondernemingen. Zodoende komen U de voordelen van aandelenbezit ten goede en ligt een aantrekkelijk rendement binnen Uw bereik.

Alle banken en commissarissen kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

REC-1

Winst. Behalve beloning voor efficiency is de winst ook voor een groot deel het resultaat van monopolioïde posities en beperkende praktijken. De ervaring leert dat de monopoliepolitiek deze slechts zeer ten dele weet tegen te gaan. Daarom valt hier ook een taak toe aan de belastingheffing: Omdat de laatste geen onderscheid kan maken tussen monopolie- en andere winsten, lijkt het gewenst dat deze inkomenscategorie vrij belangrijk zwaarder wordt belast dan de beide andere.

Wanneer we nu hieruit bepaalde consequenties trekken voor het meest gewenste systeem van directe belastingen, zou men zich de volgende opbouw kunnen denken.

Er is een loonbelasting van zeg 10 pCt. over alles wat boven zeg f. 5.000 per jaar wordt verdiend.

Verder is er een dividend- en couponbelasting van zeg 15 pCt. Deze geldt ook voor tantièmes en opbrengsten van beleggingen in onroerend goed.

Tenslotte is er een winstbelasting van zeg 30 pCt. voor alle ondernemingen.

Dit alles wordt gecompleteerd door een synthetische inkomstenbelasting voor inkomens boven zeg f. 25.000. Deze belasting is progressief, rekening houdende met de samenstelling van het inkomen.

Dividenden van naamloze vennootschappen worden bij dit systeem tweemaal belast: als winst bij de ondernemingen en als dividend bij de aandeelhouders. Dit lijkt mij geen overwegend bezwaar. De naamloze vennootschap geldt tegenwoordig meer en meer als een zelfstandig subject, los van de aandeelhouders.

Het spreekt vanzelf dat bij deze tarieven de totale opbrengst veel lager zal zijn dan de huidige opbrengsten van de directe belastingen. Dit is echter juist waar we heen moeten in het kader van de harmonisatie der belastingen in de E.E.G. De druk van onze directe belastingen kan zonder bezwaar worden gehalveerd, waarbij in aanmerking valt te nemen dat de inkomensoverdrachten via de belastingen geleidelijk moeten worden afgeschaft en voor het overige compensatie moet worden gezocht in een verhoging van de indirecte belastingen, waarvan de druk in ons land excessief laag is.

Bijkomende voordelen van proportionele directe belastingen.

Een vereenvoudiging van de belastingheffing in de geest zoals hier wordt bepleit zou nog de volgende belangrijke bijkomende voordelen hebben.

Beginsel van de minste pijn. Dit is eveneens een van de door de Langen onderscheiden beginselen die een rol spelen bij de belastingheffing in Nederland⁵⁾. Hij bedoelt hiermee dat bij een zelfde druk de éne belasting toch veel meer gevoeld wordt dan de andere. In deze gedachtengang doen indirecte belastingen en aan de bron geheven (dus onmiddellijk bij de ontvangst van het inkomen afgehouden) belastingen veel minder pijn dan achteraf ingevorderde belastingen. Smeets bestrijdt dit t.a.v. de indirecte belastingen, omdat naar zijn mening de stijging van het prijspeil bij de tegenwoordige aandacht voor de prijzen van levensonderhoud even sterk gevoeld wordt als het alternatief, zijnde een dienovereenkomstige vermindering van het nominale inkomen⁶⁾. Naar mijn mening is dit niet juist. Een

⁵⁾ De Langen, Deel II, blz. 344 v.

⁶⁾ Smeets: „Herbezinning over de grondbeginselen van de belastingheffing” in „Economie” van oktober/november 1962, blz. 91.

indirecte belasting wordt alleen maar gevoeld bij de invoering, doch een directe, met name wanneer deze achteraf wordt geheven, bij iedere aanslag opnieuw.

Hoe dit zij, in ieder geval kan bij het voorgestelde systeem overwegend met heffing bij de bron worden volstaan, hetgeen de pijn en dus de weerstand en dus de neiging tot ontduiking aanzienlijk beperkt.

Goedkoper perceptie. De belastingadministratie behoeft zich alleen nog intensief bezig te houden met de winstbelasting, de synthetische inkomstenbelasting en de belasting op de opbrengst van onroerende goederen. Daarvan geldt de synthetische inkomstenbelasting slechts voor enkele procenten van de inkomensstrekkers. De rest gaat vanzelf. Dit kan een belangrijke besparing teweegbrengen in het perceptie-apparaat. Als we eerlijk willen zijn, is het bestaande apparaat vrijwel niet meer opgewassen tegen de miljoenen aanslagen die het huidige systeem met zich brengt, waardoor aan de controle van de aangiften onvoldoende aandacht kan worden besteed. Vereenvoudiging van het belastingstelsel wordt dus alleen al afgedwongen doordat het bestaande systeem bezig is, zichzelf ad absurdum te voeren.

Prikkeling van inspanning. Doordat de progressie, en vooral de hoge progressie die thans heerst, extra inspanningen straft, en dikwijls zwaar straft, zouden een afschaffing van de progressie en de invoering van een matig proportioneel tarief waarschijnlijk bevorderlijk zijn voor de neiging tot inspanning en dus de produktiviteit opvoeren. Dit is de resultante van twee tegengestelde krachten, en daarom kan men de uitkomst niet zonder meer voorspellen: enerzijds wordt de beloning per eenheid produktiemiddel hoger, en anderzijds behoeft men minder te doen om eenzelfde inkomen te verwerven. Wel kan worden gezegd dat de verhouding tussen het marginale nut van het geld en de marginale „disutility” van de inspanning wel een zeer uitzonderlijke moet zijn, willen opheffing van progressie en invoering van een matig proportioneel tarief de produktieve inspanning doen verminderen.

Slotopmerkingen.

Aanpassing aan nieuw gegroeide verhoudingen op het gebied van de inkomensbepalende factoren, toepassing van verbeterd economisch inzicht, aanpassing aan het Europese peil, minder pijn, goedkoper inning, opvoering van de produktiviteit: waarom doen we het eigenlijk niet meteen? In ieder geval kunnen de voornaamste zonden tegen het inspanningsbeginsel reeds bij het bestaande systeem worden afgeschaft: inkomen uit tariefverdiensten, uit overuren, uit arbeid in vrije tijd verricht en uit arbeid van gehuwde vrouwen. Er is op enkele van deze punten al iets gedaan. Meer dan een incidentele verzachting is dit echter niet en het stamt ook niet uit een consequent beginsel.

Voor mij is in ieder geval de gewenste ontwikkeling duidelijk. Misschien zijn er nog enkele economen, en heel misschien zelfs enkele belastingdeskundigen, aan het denken gezet.

Groningen.

F. HARTOG.

Blijf bij - lees E.-S.B.!

De grond in Nederland is schaars, terwijl de vraag naar grond groot is. Met name voor de grote steden geldt, dat zij wat grond betreft vrijwel „uitverkocht” zijn. Dit betekent, dat overwogen kan worden: een vestiging van inwoners buiten de steden of een verhoging van de woningdichtheid per hectare. Er blijft een categorie, die beslist liever in de stad zelf zal blijven wonen. Ten behoeve van deze categorie zal men de woningdichtheid moeten vergroten, waarbij men twee wegen kan volgen: 1. minder ruimte voor bebouwde en onbebouwde wijkvoorzieningen zonder de leefbaarheid aan te tasten; 2. meer toepassing van hoogbouw in plaats van etagebouw, dus zonder het percentage eengezinshuizen aan te tasten.

Door de toenemende bevolkingsdichtheid per km² (voor geheel Nederland 350 en voor Randstad Holland boven de 1.000) bevinden zich tal van gemeenten in moeilijkheden ten aanzien van verdere uitbreidingsplannen. Het beschikbare oppervlak is volgebouwd, terwijl de behoefte aan woningen, bedrijfsruimten, gebouwen voor kerkelijke, sociale en culturele doeleinden, parken, sportvelden en volkstuinten blijft toenemen. Het conflict rondom Bijlmermeer heeft ons ten overvloede nog eens bij dit vraagstuk bepaald.

Deze schaarste aan ruimte kan in deze tijd als prachtig voorbeeld worden gebruikt voor de kernproblematiek der economische wetenschap. Hoe kan met schaarse middelen en een bijzonder grote vraag een optimale bevrediging worden bereikt? De economisch geschoolde zal dan onmiddellijk denken aan het opstellen van een schema, waarin alternatieve mogelijkheden zijn aangegeven. Het lijkt er in ons land helaas wel eens op, dat deze simpele economische problematiek aan de aandacht van stedenbouwers en volksvertegenwoordigers is ontsnapt. Eerst wanneer de zaak goed is vastgelopen, gaat men — en dan grotendeels tevergeefs — zoeken naar oplossingen.

In het bijzonder worden onze grote steden geconfronteerd met het „uitverkocht” raken van de grond. Dit betekent voor de woningbouw, dat men staat voor twee mogelijkheden:

1. of de woningnood te laten bestaan en dus bij een toenemende bevolking te vergroten en de woningzoekenden naar elders te verwijzen;
2. of met gemeenten in de nabijheid tot overeenstemming te komen over woningbouw op hun gebied.

De gemeente Rotterdam heeft, mede dank zij vooroorlogse annexaties, het geluk gehad na de oorlog jarenlang uitbreidingsplannen te kunnen realiseren. Door een overeenkomst met o.a. de gemeente Capelle a/d IJssel zal het mogelijk zijn ten oosten van Rotterdam een nieuwe stad te bouwen, die als voorlopige namen wel wordt aangeduid met Alexandrië of Alexanderstad, omdat deze stad wordt gebouwd in de Alexanderpolder. Daarnaast wordt gewerkt aan de totstandkoming van Rijnmond, een bovengemeentelijk orgaan, waarin een groot aantal

De woningdichtheid

gemeenten tot samenwerking zal kunnen komen, ook op het terrein van de woningbouw.

Hoewel Rotterdam er dus beter voorstaat dan vele andere steden, moet toch wel worden gezegd, dat aan deze uitbreiding duidelijk bezwaren kleven. De oppervlakte van de Rotterdamse agglomeratie breidt zich voortdurend uit, waardoor de verschillende gemeenten aan elkaar groeien en één reusachtige huizenmassa ontstaat. Het benauwend voorbeeld van steden in het buitenland waarschuwt ons tegen deze uitbreiding. Wil men deze uitbreiding voorkomen, dan blijven er twee (eventueel met elkaar te combineren) mogelijkheden:

- a. verhoging van de woningdichtheid per ha;
- b. vestiging van inwoners op grotere afstand van de stad.

Met beide varianten bereikt men, dat een gemeente niet over haar grenzen uitgroeit. Kiezend voor variant a moet men beseffen, dat toch het moment komt, waarop de grenzen van de gemeente zijn bereikt, zodat dan wel moet worden overgegaan tot variant b. De rijksoverheid of de provinciale overheid zal er goed aan doen de grenzen der gemeente zo te markeren (bijv. door de aanleg van een recreatiegebied), dat het als een verademing wordt ondergaan, dat de grens wordt overschreden en dat men „buiten” is. Gelukkig komen we in een periode, waarin de recreatieve bestemming van grond een zekere onaantastbaarheid krijgt.

Om met variant b te beginnen, moet opgemerkt worden, dat deze oplossing alleen maar aantrekkelijk is, wanneer er voor comfortabel en snel vervoer wordt gezorgd. Er is reeds enige overeenkomst met sommige buitenlandse steden, waarin de reisduur van en naar het werk tussen 1 en 2 uur ligt. Het vervoer per trein zal moeten worden aangevuld door snel en comfortabel lokaal vervoer. De autobus voldoet in de regel noch aan de eis der snelheid, noch aan die van het comfort. De metro of de tram, op een autonome baan, voldoen wel aan die eisen.

Het is duidelijk, dat een groot aantal mensen toch de voorkeur zal geven aan het wonen in de stad zelf. Voor hen is variant a aantrekkelijker. Maar dan is het ook re-

delijk, dat zij niet dezelfde eisen aan het wonen kunnen stellen als in een min of meer open en ruim gebouwde forenzengemeente. In de laatste zal de woningdichtheid per hectare gering kunnen zijn, in de stad daarentegen veel hoger. Momenteel echter bestaat er bij onze steden de (overigens in zekere zin wel begrijpelijke) neiging de woningdichtheid te verlagen. Wanneer men een buurt anno 1890 neemt, dan ziet men daar bijv. een dichtheid van 140 woningen per ha, een wijk uit de jaren dertig zit op 90 en momenteel worden er soms nog maar 40 woningen per ha gebouwd.

Het is buiten kijf, dat een wijk met 40 per ha aantrekkelijker is als woongebied dan een wijk met 80 per ha, om maar niet te spreken van de voor ons volkomen onaanvaardbare wijken uit het begin van deze eeuw. Onder invloed van de groei van het verkeer, de behoefte aan bredere wegen en parkeerruimten, de wens om verschillende recreatieve mogelijkheden te realiseren en tenslotte ook de toenemende vraag naar ruimten van sociale en culturele aard, wordt de behoefte aan ruimte voor onbebouwde en bebouwde voorzieningen groter, zodat voor woningen minder ruimte overblijft. Voor deze voorzieningen is men normen gaan stellen, bijv. 30 m² per woning recreatief groen, exclusief tuinen en snippergroen.

Men maakt wel het onderscheid tussen netto- en bruto-woningdichtheid. De netto-dichtheid is dan het aantal woningen op de oppervlakte grond onder de woning vermeerderd met de oppervlakte tuinen en woonstraten. De bruto-dichtheid is de netto-dichtheid plus de bebouwde en onbebouwde voorzieningen. Voor bepaalde nieuwe wijken wordt gerekend met een oppervlak van 45 m² aan grondvoorzieningen en van 30 m² voor bebouwde voorzieningen. Het is dan ook geen wonder, dat men op die wijze komt op 40 woningen per ha.

Wil men de dichtheid vergroten, dan zal men twee wegen moeten bewandelen:

1. verlaging van de hoeveelheid m² bebouwde en onbebouwde wijkvoorzieningen zonder de leefbaarheid aan te tasten;

2. meer toepassing van hoogbouw in plaats van etagebouw, dus zonder het percentage eengezinshuizen aan te tasten.

Sub 1. Verlaging hoeveelheid bebouwde en onbebouwde wijkvoorzieningen.

Enkele suggesties mogen hier volgen:

a. Men beperke het groen in de stad tot parken, plantsoenen, speelruimten voor kleine kinderen (microrecreatie), trapveldjes voor oudere kinderen. De gemeenschappelijke tuinen, die vaak alleen maar „kijktuinen” zijn, zouden daarbij kunnen worden gebruikt, waardoor nog een extra winst aan ruimte zou worden behaald. Sportvelden en volkstuinten zouden dan moeten verhuizen naar de groengordel rondom de stad. Deze gordel moet uiteraard via openbare vervoermiddelen bereikbaar zijn. In een enquête over „recreatie in de open lucht” (Dienst voor Stadsontwikkeling te Rotterdam) wordt als resultaat vermeld, dat op een aantal representatieve onderzoekdagen van de ondervraagde personen:

39,2 pCt. één of meer parken heeft bezocht;

11,4 pCt. actief of passief heeft geprofiteerd van sportvoorzieningen;

11,2 pCt. actief (en vooral passief) heeft geprofiteerd van volkstuinten;

30,6 pCt. een recreatiegebied buiten de stad heeft opgezocht.

Uit deze cijfers blijkt wel heel duidelijk, dat primair aan parken moet worden gedacht, secundair aan goede uitvalswegen uit de stad naar recreatiegebieden en pas tertiair aan sportvelden en volkstuinten. Een plaatsing in een groengordel rond de stad, die uitlopers in parkvorm naar het centrum krijgt, is dan ook zeer acceptabel.

b. De parkeerruimte langs de wegen en op parkeerterreinen kan worden beperkt door de bouw van parkeergarages in torenstijl of ondergronds (de laatste oplossing is circa tweemaal zo duur). Deze parkeergarages kunnen niet rendabel gemaakt worden, omdat zij — zelfs wanneer lang parkeren in de wijk wordt verboden — slechts 's nacht worden gebruikt en men van de particuliere autobezitters niet al te grote stallingsbedragen kan vragen. Een financiering van de onrendabele top zal nodig zijn. Als bate staat hier tegenover, dat tal van straten goedkoper kunnen worden aangelegd, terwijl men ook niet meer afzonderlijke parkeerterreinen behoeft aan te leggen.

Volgens statistische gegevens wordt meer dan 75 pCt. van alle auto's geheel of gedeeltelijk zakelijk gebruikt, zodat een parkeergeld niet al te zwaar op de autobezitters hoeft te drukken. Men zou kunnen werken met een algemeen abonnement op alle parkeergarages in de gehele stad, waarvan dan de baten zouden kunnen dienen om het onrendabele deel van de stichtingskosten geheel of grotendeels te financieren.

c. Het moet mogelijk zijn de ruimte bestemd voor scholen efficiënter te gebruiken. Bouw in twee lagen (en zelfs in één laag), zoals dit na de oorlog zoveel is vorgekomen, dient te worden vervangen door bouw in vier lagen. Combinaties van verschillende scholen in één gebouw behoren tot de mogelijkheden. Men overwege de scholen in de avonden intensiever te gebruiken voor sociale en culturele doeleinden. Het speelveld bij de scholen dient ook buiten schooltijd te kunnen worden gebruikt.

d. Ook bij kerkgebouwen kan men aan combinaties denken. In verschillende gemeenten zijn hiervan reeds voorbeelden bekend.

e. In een wijk zou men moeten komen tot stichting van een groot centraal wijkgebouw, waarin alle mogelijke ruimtevoorzieningen voor instituten op sociaal en cultureel gebied kunnen worden getroffen. Te denken valt aan de kruisverenigingen, de consultatiebureaus van verschillende aard, de bibliotheken, vergaderruimten, bejaarden-sociëteiten, bureaus voor sociale arbeid enz.

Sub 2. Meer toepassing van hoogbouw in plaats van etagebouw.

Reeds eerder heb ik in „E.-S.B.” gepleit voor een hoger percentage hoogbouw¹⁾. Ik wees er toen op, dat maar al te veel emotionele en quasi-sociale redeneringen worden gehouden tegen deze wijze van huisvesting. Nogmaals wil ik nadrukkelijk stellen, dat hoogbouw inderdaad voor gezinnen met kleine kinderen ongewenst moet worden geacht, doch dat dit ongewenste ook geldt voor etagebouw, die op puur financiële motieven zo populair is in de laatste 50 jaren. Voor het gezin met kleine kin-

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 28 september, 5 oktober en 12 oktober 1960.

De in België bestaande wetgeving ter bevordering van de economische expansie werd tot in 1959 op een vrij pragmatische wijze toegepast. Nagenoeg ieder bedrijf kon staatshulp krijgen. Een eerste selectie kwam tot stand met de wetten van 17 en 18 juli 1959. Van 1 mei 1961 af, d.i. de datum waarop de regering Lefèvre van wal stak, werd steeds selectiever opgetreden. In plaats van hulp te verstrekken voor nagenoeg alle investeringen, wordt thans rekening gehouden met verschillende factoren, welke vooral verband houden met de aard der produktie en met de vestigingsplaats. Daarenboven wordt gelet op de conjunctuurfase waarin men zich bevindt. Schrijver geeft een overzicht van de toepassing der genoemde expansiewetten van 1 mei 1961 tot op heden, alsmede van de nieuwe „onderrichtingen” zoals deze momenteel door de Administratie worden gevolgd. De nieuwe toepassing van de expansiewetten vormt naar schrijvers mening een belangrijk instrument van de economische politiek der Belgische regering.

De expansiewetten als instrument van de economische politiek der Belgische regering

Tot in 1959 werd de wetgeving tot bevordering van de economische expansie op een vrij pragmatische wijze toegepast. Nagenoeg ieder bedrijf, onverschillig zijn vestigingsplaats of de aard van zijn produktie, verkreeg staatshulp.

Een eerste ruwe selectie kwam tot stand met de wetten van 17 en 18 juli 1959. Waar de eerste wet „algemene” hulp voorziet voor investeringen met het oog op de oprichting, uitbreiding, modernisering, omschakeling van industriële en ambachtelijke ondernemingen, en „bijzondere” hulp voor investeringen van uitzonderlijk belang of wanneer ze stroken met het vijfjarenplan van de regering, beoogt de tweede wet hulp te verstrekken ten einde de investeringen in de ontwikkelingsgewesten te bevorderen.

Toch bleef de toepassing van bedoelde wetten zeer algemeen. De voorziene criteria (oprichting, uitbreiding, modernisering, omschakeling, uitzonderlijk belang der onderneming), evenals het eerste vijfjarenplan der regering, bleven te vaag om een doeltreffende selectieve politiek te kunnen voeren. De ontwikkelingsgebieden werden daarenboven te uitgebreid gekozen, zodat verscheidene honderden gemeenten tot deze gewesten behoren. Deze keuze had ten gevolge dat de nieuwe ondernemingen op een versnipperde wijze werden opgericht, hetgeen meteen een te grote spreiding van de uit te voeren infrastructurele werken, of m.a.w., relatief te hoge overheidsuitgaven, meebracht.

De huidige Minister van Economische Zaken en Energie, de heer A. Spinoy, heeft dan ook getracht de reeds aan-

wezige selectieve trend scherper door te trekken. Ongeveer een jaar geleden werd aan het Bureau voor Economische Programmatie (B.E.P.) opdracht gegeven een grondige studie betreffende het expansieritme van de belangrijkste produktietypes te maken, terwijl de Dienst voor Economische Expansie van het Ministerie van Economische Zaken en Energie een aantal groeipolen moest bepalen.

Een en ander kwam inmiddels klaar, zodat nieuwe onderrichtingen betreffende de toepassing der expansiewetten konden worden opgesteld. Vermeld zij nochtans dat reeds van 1 mei 1961 af, d.i. de datum waarop de regering Lefèvre van wal stak, een poging in de zin van een grotere selectie werd ondernomen.

Ten einde een overzicht te hebben van de toepassing der expansiewetten, alsmede van de nieuwe onderrichtingen zoals zij heden ten dage door de Administratie worden gevolgd, werd achtereenvolgens een paragraaf aan deze onderwerpen gewijd.

Toepassing der expansiewetten van 1 mei 1961 tot op heden.

Algemene gegevens.

Alhoewel de investeringen in het kader der algemene wet van 17 juli 1959 aanzienlijk hoger zijn (11.613 mln.) dan deze verricht in het raam van de regionale wet van 18 juli 1959 (6.809 mln.), was de additionele tewerkstelling in de ontwikkelingsgewesten met 17.877 eenheden belangrijk hoger dan in de andere delen van het grondgebied

(vervolg van blz. 1192)

deren is het eengezinshuis ongetwijfeld het meest aangewezen. Het is aan de andere kant ook stellig zo, dat ruim 40 pCt. van alle woningbehoevenden in aanmerking kan komen voor een woning in hoogbouw, zodat 30 pCt. hoogbouw stellig toelaatbaar kan worden geacht.

Als richtlijn voor uitbreidingsplannen in nieuwe en saneringswijken zou ik willen stellen: maximaal 40 pCt. eengezinshuizen, 30 pCt. hoge woongebouwen (en dan met 14 lagen, hetgeen vooralsnog het meest economisch lijkt) en 30 pCt. etagebouw, waarbij men niet verder dient te gaan dan een bouw in drie lagen.

Zou men dit toepassen, dan kan de netto-woningdichtheid worden vergroot, hetgeen, gecombineerd met de onder sub 1 genoemde maatregelen, zou leiden tot een verhoging van de bruto-woningdichtheid. Het moment van „uitverkocht” raken van de grond in de gemeenten zou hierdoor een reeks van jaren kunnen worden uitgesteld. Het wordt tijd, dat en op nationaal en op lokaal niveau deze problemen worden gesteld en dat de vertegenwoordigende lichamen hierover hun oordeel uitspreken. Reeds te lang bestaat er wildgroei.

Rotterdam.

Drs. J. G. VAN DER PLOEG.

met 10.843 eenheden. Getracht werd de arbeidsintensieve ondernemingen zoveel mogelijk in de ontwikkelingsgebieden en de ondernemingen, die een hoge toegevoegde waarde verwekken, bij voorkeur in de grote centra aan te moedigen.

De sectoren welke inzonderheid werden gestimuleerd waren de metaalverwerkende nijverheid, de chemische nijverheid en de textielnijverheid.

Evolutie in Vlaanderen.

Waar de belangstelling in verband met Wallonië vooral ging naar het Centrum en de Borinage, beschouwde de regering de „Zuiderkempen” en de „Westhoek” als de gebieden waar zich de meest nijpende problemen voordoen.

Ten einde deze zo doeltreffend mogelijk op te lossen, werden twee werkgroepen opgericht, bestaande uit een vertegenwoordiging van het B.E.P., de betrokken departementen en openbare instellingen, de regionale organismen, de C.M. Venex ¹⁾ en het Kabinet van Economische Zaken en Energie.

Wat de „Zuiderkempen” betreft, werd een eerste rapport in februari 1962 aan de regering overhandigd. Het definitieve rapport komt eerstdaags klaar.

Het interim-verslag was het vertrekpunt van een aantal initiatieven, vermits sedertdien ten bedrage van 190 mln. frank additionele kredieten werden voorzien. Deze werden o.m. bestemd voor: onteigeningen in de zone Geel-punt (70), afvoeren van stort (25), spoorweg Kwaadmechelen-Tessenderlo (17), spoorweg Geel-Herentals (30), verbredingswerken aan het Albertkanaal te Kwaadmechelen (23), industrieweg te Geel (25).

Al deze werken zijn een sine qua non voor de expansie van de streek en dienden bijgevolg bij hoogdringendheid uitgevoerd. Andere werken zijn te voorzien ingevolge de uitvoering van bepaalde suggesties, voorkomende in het eindrapport van voormelde werkgroep.

Benevens deze noodzakelijke infrastructuurwerken, werden in het gewest „Zuiderkempen-Hageland” van 1 mei 1961 tot op heden 27 kredieten toegestaan, ten bedrage van 645 mln. frank, welke 1.691 mln. investeringen mogelijk maakten en aan 4.288 additionele arbeidskrachten werk zullen verschaffen. Van voormelde 27 kredieten gingen er 12 naar nieuwe ondernemingen, welke gezamenlijk 333 mln. frank investeerden, 174 mln. krediet ontvingen en 1.797 additionele werkgelegenheden creëerden.

Wat de „Westhoek” aangaat, zijn de werkzaamheden van de door de regering opgerichte werkgroep nog niet zo ver gevorderd als voor de „Zuiderkempen”. Een interim-verslag zal echter voorgelegd worden tegen het einde van dit jaar en een definitief rapport tegen het einde van het eerste trimester van volgend jaar.

Dit betekent nochtans niet dat de regering niets ten voordele van de „Westhoek” ondernam. De wegen — die overigens in deze streek zeer behoorlijk zijn — buiten beschouwing gelaten, dient als belangrijkste staatsinstelling te worden vermeld: een onteigening te Beveren (46), alsmede een onteigening en de uitrusting van een industriezone te Veurne-Steenkiste (36), d.i. in totaal 82 mln. frank.

Inzake hulp aan ondernemingen, gelegen in de ontwikkelingsgewesten van West-Vlaanderen (gewest „G” en

gewest „J”), dient te worden aangestipt dat de regering van 1 mei 1961 af hulp verstrekke op 614 mln. frank kredieten, welke 1.200 mln. investeringen en 9.734 potentiële arbeidsplaatsen verwekten. Aangestipt zij dat in voormelde gegevens tien nieuwe ondernemingen, met gezamenlijk 5.070 arbeidsplaatsen, zijn begrepen.

In de andere Vlaamse ontwikkelingsgebieden werd eveneens een grote inspanning geleverd, zowel inzake infrastructuur als wat de hulp in het kader der expansiewetten aangaat. In totaal werden in deze gewesten geïnvesteerd 1.068 mln. frank, dank zij 64 kredieten, ten belope van 547 mln. frank, zodat 6.670 potentiële werkgelegenheden werden gecreëerd.

In voormelde cijfers werd geen rekening gehouden met nieuwe ondernemingen, opgericht in ontwikkelingsgebieden, zoals „Siemens” (Oostkamp) en „Sidmar” (Zelzate), wier effect slechts over enkele jaren voelbaar zal zijn. De in de komende jaren gecreëerde additionele tewerkstelling mag op minimum 10.000 arbeidsplaatsen worden geraamd.

In een tijdsbestek van één en een half jaar werden er bijgevolg in Vlaanderen meer dan 30.000 potentiële arbeidsplaatsen gecreëerd.

Evolutie in Wallonië.

Zoals gezegd, ging, wat het Waalse landsgedeelte betreft, de aandacht vooral naar de Borinage en het Centrum. Deze gewesten vertonen immers buitengewone aspecten: van 1957 tot 1961 verminderde de tewerkstelling van 207.000 tot 178.000 eenheden, terwijl het gemiddeld inkomen per hoofd van de bevolking met ca. 9 pCt. daalde ²⁾.

Indien tegen deze evolutie niet wordt ingegaan, zal zij verder doorzetten. Van 1961 tot 1965 zal normalerwijze de tewerkstelling van 178.000 tot 158.000 eenheden afnemen, hetgeen eveneens een nieuwe vermindering van het inkomen per hoofd zal medebrengen.

Om deze redenen werd op voorstel van de Minister van Economische Zaken en Energie een plan opgesteld, waaraan o.m. Socorec — de Waalse tegenhanger van Venex — actief medewerkte. Dit plan werd op 9 november 1961 door het Ministerieel Comité voor Economische en Sociale Coördinatie aanvaard. Van 1961 tot 1965 wordt beoogd:

a) belangrijke infrastructuurinvesteringen, zoals de autowegen Brussel-Mons en Mons-Charleroi, het beschikbaar maken van de waterwegen naar Antwerpen voor schepen van 1.350 ton, de uitrusting van zonings voor industrievestiging, de verduubeling van de financiële inspanning der maatschappijen voor sociale woningbouw;

b) uitbreiding van de tewerkstelling, ten einde de werkloosheid, voortvloeiende uit sluiting van de mijnen, te compenseren.

Dank zij de overheidshulp wordt heden ten dage reeds een additionele tewerkstelling van ca. 3.500 eenheden voorzien in de Borinage en van 1.000 eenheden in het Centrum. In deze cijfers werden niet begrepen een paar belangrijke ontwerpen, welke, in geval van verwezenlijking, een gunstige invloed op de tewerkstelling zullen uitoefenen.

In totaal voor Wallonië werd ten bedrage van 6.978 mln. frank geïnvesteerd, welke een additionele tewerkstelling van 6.600 eenheden zal verwekken. Hiervoor waren 148 kredieten ten bedrage van 3.842 mln. frank noodzakelijk.

¹⁾ De Coöperatieve Maatschappij Venex is een researchbureau, opgericht door verscheidene Belgische ondernemingen.

²⁾ Gedurende dezelfde periode nam het gemiddelde inkomen per hoofd in België toe met 7 pCt.

Evolutie in de Brusselse agglomeratie.

In de Brusselse agglomeratie bestaat sedert geruime tijd volledige tewerkstelling. Alhier werden dan ook inz. bedrijven geholpen die een hoge toegevoegde waarde verwekken of die, in het kader van de E.E.G., concurrentievaardig dienen te worden gemaakt. Aldus werd 2.340 mln. frank geïnvesteerd, hetgeen aan 1.900 arbeiders werk verschafte. Het aantal kredieten bedroeg 43, ten belope van 2.116 mln. frank.

Nieuwe onderrichtingen inzake toepassing der expansiewetten.

De nieuwe onderrichtingen hebben tot doel de sedert 1 mei 1961 gevolgde politiek met meer nauwkeurigheid toe te passen. Getracht wordt een nieuwe structurele oriëntering, een beter regionaal evenwicht en aldus een versnelling van het groeiritme tot stand te brengen. Beoelde onderrichtingen zijn derhalve gebaseerd op het produktietype, de vestigingsplaats en de bijzondere inspanning geleverd door de onderneming.

Sine qua non voor het verlenen van staatshulp is nochtans de dynamiek der onderneming. Indien de onderneming geen blijk geeft van initiatief, dan zal geen hulp worden verstrekt, zelfs indien de andere condities (produktietype of vestigingsplaats) aanwezig zijn.

Produktietypes.

Staatshulp zal inzonderheid worden verstrekt in de volgende gevallen:

a) Produktietypes welke gekenmerkt worden door een snelle uitbreiding van de vraag. Het betreft hier vooral afgewerkte produkten, voortgebracht door middel van een ingewikkelde techniek en zeer gekwalificeerd personeel.

b) Produktietypes die aan de Belgische nijverheid belangrijke specialisatiemogelijkheden bieden in het raam van de E.E.G. en op het vlak van de wereldhandel in het algemeen.

c) Produktietypes waarvan de bevordering blijkbaar een dynamische weerslag op de ontwikkeling van andere ondernemingen en sectoren zal hebben.

Op grond van deze algemene criteria werd een eerste lijst aangelegd van op bijzondere wijze te steunen fabricages. Deze lijst zal regelmatig worden herzien in het licht van de economische realiteit.

Vestigingsplaats.

Voortaan wordt niet alleen meer rekening gehouden met ontwikkelingsgebieden, maar ook met de daarin voorkomende groeipolen. Voor zover dit mogelijk was — in oude industriegebieden stuit men hierbij op grote moeilijkheden — werden groeipolen bepaald, alwaar de staatshulp enigszins hoger zal zijn dan in de andere plaatsen van het ontwikkelingsgebied. De redenen van deze geografische selectie zijn:

a) economisch.

Het komt er immers op aan de beschikbare arbeidskrachten op een optimale wijze tewerk te stellen, ten einde het nationaal inkomen te maximaliseren.

b) sociaal.

In bepaalde gewesten is het inkomen per hoofd van de bevolking aanzienlijk lager dan in andere. Daarenboven bestaat er, ondanks de hoogconjunctuur, in de ontwikke-

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

lingsgewesten een gemis aan tewerkstellingsmogelijkheid, zodat de arbeiders verplicht worden soms verscheidene uren van hun woonstede werk te gaan zoeken.

c) urbanistisch.

In de toekomst dient men tot grote industriecomplexen te komen en daarnaast — niet te ver verwijderd — tot wooncomplexen, terwijl uitstekende collectieve verkeersmiddelen voor de nodige verbinding moeten zorgen. De oprichting van ondernemingen temidden van woonwijken, formule van de 19e eeuw, moet worden vermeden.

d) sanitair.

Industrieën zijn dikwijls ongezond (uitwasemingen) en onaangenaam (gerucht), zodat zij op een zekere afstand van de woonwijken dienen te worden opgericht.

Zoals de lijst van de produktietypes, zal de lijst van de groeipolen aan de hand van de economische en sociale werkelijkheid regelmatig worden herzien.

Bijzondere inspanning.

Overheidssteun mag eveneens verleend worden ter gelegenheid van een bijzondere inspanning die tot voorwerp heeft de oprichting van een onderneming of de structurele aanpassing van één of meer ondernemingen aan de nieuwe marktvoorwaarden (bijv. een belangrijk programma inzake rationalisatie, reorganisatie, omschakeling, specialisatie en fusie van ondernemingen), zelfs indien de geplande investeringen niet voorkomen op de lijst der produktietypes, of indien zij niet voor een groeipool bestemd zijn.

Deze algemene bepaling laat toe alle aanvragen verder met de nodige soepelheid te onderzoeken.

Initiatief te nemen door de overheid.

Waar tot heden ten dage de aanvragen tot het bekomen van staatshulp passief werden afgewacht, zal de overheid voortaan ook richtinggevend optreden. De bespreking van de dossiers biedt immers een uitstekende gelegenheid om de projecten te oriënteren volgens de objectieven, voorzien in het plan.

De ondernemingen kunnen aangezet worden de aard, de omvang en het tijdschema van hun produktie te wijzigen. Zij kunnen eveneens verzocht worden een nieuwe vestigingsplaats te kiezen. Men zal ook aangeraden worden te fusioneren of zich op wetenschappelijke research toe te leggen. De mogelijkheid is zelfs niet uitgesloten dat gans nieuwe projecten worden uitgelokt.

Voordelen toegekend aan de ondernemingen.

Van bovenvermelde condities zal het afhangen in welke mate de overheid zal tussenbeide komen.

Indien een onderneming een belangrijk produktietype produceert en zich daarenboven in een groeipool vestigt dan kan maximum een rentetoeelage van 4 pCt. over een periode van 5 jaar worden verstrekt.

Kapitaaltoelagen worden slechts zeer uitzonderlijk verstrekt, t.w. bij de vestiging van nieuwe ondernemingen, op voorwaarde dat zij niet over voldoende eigen financiële middelen beschikken en bereid zijn zich in een ontwikkelingsgebied — en voornamelijk in een groeipool — te vestigen. Bedoelde toelagen kunnen maximum 10.000 frank per gecreëerde arbeidsplaats bedragen, met dien verstande dat de totale subsidie niet meer dan 10 pCt. van het maatschappelijk kapitaal, of in absolute cijfers 3 mln. frank belooft. Kapitaaltoelagen mogen in principe niet met rentetoelagen worden gecumuleerd.

Tenslotte kan eveneens vrijstelling van grondbelasting voor de duur van 5 jaar worden verstrekt indien de investering verricht wordt overeenkomstig de voorwaarden bepaald bij art. 1, b, 2°, van de wet van 17 juli 1959, gewijzigd bij de wet van 14 februari 1961, evenals deze verwezenlijkt in het kader van de wet van 18 juli 1959.

Algemene conclusies.

Uit het voorgaande blijkt dat steeds meer selectief wordt opgetreden. In plaats van hulp te verstrekken voor nagenoeg alle investeringen, wordt heden ten dage rekening gehouden met verscheidene factoren, welke vooral verband houden met de aard der productie en de vestigingsplaats.

Daarenboven zullen de uitgestippelde criteria strenger worden toegepast in een periode van hoogconjunctuur dan in een periode van economische recessie.

Tezamen met meer planmatigheid in het staatshuishouden (cf. het economisch budget), de financiële hervormingen (voorgesteld door de Commissie De Voghel welke wel dra in de realiteit zullen omgezet worden) en met een doeltreffende consumptie- en prijzenpolitiek, vormt de nieuwe toepassing van de expansiewetten een belangrijk instrument van de economische politiek der Belgische regering.

Brussel.

Prof. Dr. P. FRANTZEN.

De algemene premiespaarregeling

Van de sinds 1 januari jl. ingevoerde wet houdende voorzieningen met betrekking tot premiespaarregelingen en winstdelingsspaarregelingen voor werknemers, waarbij winstuitkeringen en premiespaarbedragen tot een maximaal bedrag van f. 390 per jaar vrijgesteld worden van belasting en sociale lasten, kunnen slechts die werknemers profiteren, wier werkgevers een winstdelings- of premiespaarregeling in hun bedrijf hebben ingevoerd.

Dat dit aanzienlijke besparingen zowel voor werknemer als werkgever te zien geeft, hebben wij in een vorig artikel ¹⁾ uitvoerig uiteengezet. Verschillende werkgevers zijn er dan ook de laatste tijd toe overgegaan dergelijke regelingen in hun bedrijf in te voeren.

Ofschoon de groepen die hier aan deel kunnen nemen steeds groter worden, zijn er anderzijds toch nog steeds bepaalde categorieën mensen, die wel graag willen, doch niet kunnen deelnemen, omdat het huidige wetsartikel op hen niet van toepassing is. In ons artikel „Beletselen voor de bezitsvorming” in „E.-S.B.” van 14 juni 1961, blz. 605, braken wij reeds een lans voor de bevolkingsgroepen, die hiervan niet kunnen profiteren. Dit zullen voornamelijk zijn degenen, die in kleinere bedrijven werkzaam zijn, de zgn. zelfstandigen en de pensioentrekkers, die, zoals wij toen in ons artikel reeds vermeldten, toch meestal eveneens wel een of andere fiscale tegemoetkoming goed kunnen gebruiken. Wij stelden voor een zodanige verruiming toe te passen, dat hiervan alle bevolkingsgroepen voordeel zouden kunnen hebben.

Zoals wellicht bekend is, heeft de regering thans als onderdeel van haar bezitsvormingsbeleid plannen een algemene spaarregeling in te voeren.

Inhoud algemene spaarregeling ²⁾.

Het lag in de bedoeling de algemene spaarregeling van toepassing te verklaren op alle ingezetenen tussen 25 en 60 jaar met een jaarlijks inkomen van ten hoogste f. 15.000. De deelnemers zouden, zodra een spaarbedrag van maximaal f. 400 per jaar gedurende een periode van 5 jaar onaangetast heeft uitgestaan, een belastingvrije premie ont-

vangen van 20 pCt. Als minimum leeftijd is 25 jaar vastgesteld om hierdoor zo ongeveer een aansluiting te verkrijgen bij de Jeugdsparwet.

De toegelaten spaarvormen zouden grotendeels gelijk zijn aan die van de premiespaarregeling en winstdelingspaarregeling.

1. Sparen op een bijzondere spaarrekening bij de traditionele spaarinstellingen, die zich tot medewerking bereid verklaren. Om administratieve moeilijkheden te voorkomen bij die deelnemers, die door middel van meer dan één spaarvorm aan de gepremieerde spaarregeling zouden willen meedoen, zal getracht worden bij deze regeling een zo groot mogelijke uniformiteit te bereiken.

2. Belegging in effecten. Deze moeten vijf jaren bij de spaarinstelling geblokkeerd blijven. Verkoop van deze geblokkeerde effecten is alleen toegestaan, indien het bedrag, dat bij de verkoop wordt ontvangen aangewend wordt voor de aankoop van andere effecten of omgezet wordt in een der andere hier aangegeven vormen.

3. Betaling van levensverzekeringspremies, die aan bepaalde voorwaarden voldoen.

4. Aflossingen op leningen, aangegaan onder hypothecair verband. Dit betreft dus zuiver de hypotheekaflossingen.

De bij de premiespaarregeling en winstdelingsspaarregeling aangegeven vormen van verwerving van onroerend goed zouden bij de algemene spaarregeling *uitgesloten* zijn. Dit betreft dus:

a) de verwerving van onroerende zaken;

b) betalingen ter verwerving van lidmaatschappen van coöperatieve verenigingen waarvan de leden enkel op grond van hun lidmaatschap het recht van uitsluitend gebruik hebben van een aan de coöperatieve vereniging in eigendom toebehorend gebouw, dan wel van een afzonderlijk gedeelte van een zodanig gebouw;

c) uitgaven terzake van verbeteringen van een gebouw, waaronder worden verstaan alle technische voorzieningen aangebracht door de eigenaar van dit gebouw dan wel door het lid van een coöperatieve vereniging als is bedoeld onder b., waardoor het woongerief, indien het een woning, of de gebruikswaarde, indien het een bedrijfsruimte betreft, geacht kan worden te zijn gestegen, met inbegrip

¹⁾ „Winstdelingsspaarregelingen voor werknemers” in „E.-S.B.” van 14 november jl.

²⁾ In het schrijven van 19 februari 1962 aan de S.-E.R.

van in rechtstreeks verband met de verbetering uitgevoerde andere werkzaamheden, indien de gezamenlijke kosten van deze verbetering ten minste een bedrag van f. 500 belopen.

De onder a tot en met c aangegeven vormen zijn bij de algemene spaarregeling van premiëring uitgesloten, daar het volgens de Staatssecretaris van Algemene Zaken, Drs. W. K. N. Schmelzer, ondoenlijk is gebleken hiervoor een doeltreffende en administratief aanvaardbare procedure te vinden.

S.-E.R.-advies.

In de brief aan de Sociaal-Economische Raad, waarin de staatssecretaris een beeld geeft van de hierboven besproken algemene premiespaarregeling, wordt in het bijzonder de mening van de raad gevraagd ten aanzien van de voorgestelde inkomensgrens van f. 15.000 en de kwestie van cumulatie van premiespaarregelingen.

Wat de inkomensgrens betreft, of deze inderdaad op f. 15.000 dan wel op een lager bedrag moet worden gesteld. Betreffende de kwestie van cumulatie van premiespaarregelingen, of het wenselijk is, dat wanneer reeds nu door een persoon gebruikgemaakt wordt van de fiscale faciliteiten tot f. 390 per jaar (door deel te nemen aan een premiespaarregeling of winstdelingspaarregeling) dan alsnog over hetzelfde spaarbedrag een spaarpremie krachtens de algemene premiespaarregeling kan worden toegekend.

Op vrijdag 6 juli jl. is tijdens een openbare vergadering van de S.-E.R. het concept-advies inzake deze algemene premiespaarregeling behandeld. De behandeling van dit advies, waarvan een concept opgesteld is door een commissie onder voorzitterschap van Prof. Dr. C. Goedhart, geschiedde in tegenstelling tot de gewoonte, in het openbaar, aangezien de staatssecretaris verklaard had hier- tegen geen bezwaar te hebben. Tijdens deze vergadering is met een stem tegen besloten het concept-advies terug te verwijzen. De bedoeling hiervan is, dat de staatssecretaris nu een nieuw advies zal vragen waarbij dan de gehele materie van een premiespaarregeling aan de orde zal worden gesteld en niet slechts enige detailkwesties behandeld zouden worden, zoals in het huidige concept het geval was.

Voor Drs. Schmelzer betekende dit wel een flinke tegen- valler, aangezien de kans, dat de regering voor haar af- treden nog de gelegenheid zou krijgen de regeling in de Staatscourant te brengen, hierdoor wel heel klein werd.

Wat het tweetal punten betreft waarover de S.-E.R. advies moest uitbrengen het volgende. De inkomensgrens van f. 15.000 werd door sommige leden te hoog gevonden; zij stelden dan ook voor deze te verlagen tot f. 12.000. Enige andere leden vonden, dat er in het geheel geen inkomensgrens gesteld moest worden, aangezien hierdoor weer een zekere discriminatie in de hand gewerkt wordt, daar slechts 6 pCt. van de bevolking een hoger fiscaal inkomen dan f. 15.000 heeft.

Ook het maximum-spaarbedrag van f. 400 per jaar werd door sommige leden te hoog geacht. Zij dachten aan een maximaal bedrag van f. 200 à f. 250 per jaar, aangezien per gezin beide echtgenoten aan de regeling zouden kunnen deelnemen en het maximum-bedrag dan alleen door de hogere inkomensklassen haalbaar zou zijn terwijl het juist de bedoeling zou zijn, dat het sparen in de lagere inkomens- klassen wordt aangemoedigd.

Wat het tweede punt betreft waarover advies gevraagd was aan de Sociaal-Economische Raad, namelijk de kwestie van cumulatie van premiespaarregelingen, was de raad van oordeel, dat men met één bedrag gelijktijdig aan meer dan één spaarregeling zal moeten kunnen meedoen. Dit zou dus premies opleveren van de algemene en de bedrijfs- spaarregeling.

Na deze uitspraak van de S.-E.R. heeft de staatssecretaris medegedeeld uiterlijk tegen het eind van dit jaar het wets- ontwerp algemene spaarregeling bij de Tweede Kamer in te dienen. Hij wil met het indienen van dit ontwerp niet te lang wachten, daar deze regeling namelijk een integrerend deel uitmaakt van de maatregelen, die in de bezitsvormings- nota zijn aangekondigd. Het is volgens de regering nu langzamerhand wel tijd geworden die maatregelen waar te maken.

Buitenlandse spaarregelingen.

Tenslotte zouden wij ter vergelijking de algemene spaar- regelingen in West-Duitsland, de Verenigde Staten en Zweden ter sprake willen brengen.

West-Duitsland.

Hier is enige jaren geleden de Algemene Spaarwet aan- genomen die inhoudt, dat men over het eigen, bij een spaarinstelling, gespaarde bedrag een overheidspremie van 20 pCt. ontvangt, die vrijgesteld is van fiscale en sociale lasten. Dit gespaarde bedrag ³⁾, dat afhankelijk is van leef- tijd en aantal kinderen, moet natuurlijk wel aan bepaalde blokkerings- en bestedingsvoorwaarden voldoen.

Op 12 juli 1961 is de wet „Zur Förderung der Vermögens- bildung der Arbeitnehmer“ in werking getreden, waarbij men nu ook geen belasting en sociale lasten over de winst- uitkeringen en gratificaties behoeft te voldoen, en zij boven- dien nog recht hebben op de overheidspremie van 20 pCt., indien deze uitkeringen gedurende vijf jaren worden be- spaard, belegd of duurzaam besteed.

Verenigde Staten.

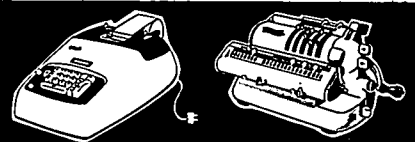
In de Verenigde Staten kent men twee winstdelings- systemen, t.w. het „cash payment plan“, waarbij de winst- uitkering in contanten wordt uitgekeerd en het „deferred payment plan“, waarbij de uitkering niet in contanten ge- schiedt, doch geïnvesteerd blijft. Ook komt nog wel een

³⁾ Tot een maximum van D.M. 1.800 per jaar.

(I. M.)

WALTHER

snel en solide

KOLLER & VAN OS

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage -
Breda - Utrecht - Arnhem - Leeuwarden

combinatie van deze twee winstdelingssystemen voor. Dit noemt men dan een „combined profit sharing plan”. De overheid heeft hiervoor belastingfaciliteiten verieend.

Om gebruik te kunnen maken van de regeling volgens het „deferred payment plan” heeft men wel de toestemming nodig van het Ministerie van Financiën.

Zweden.

In Zweden heeft men op 1 februari 1962 een wet op het bedrijfssparen ingevoerd. Men kan er geheel vrijwillig aan deelnemen doch indien men eenmaal als spaarder is toegetreden, is men wel verplicht per week, per veertien dagen of per maand een bedrag op het loon te laten inhouden van resp. minimaal Kr. 12, 25 of 50. De regeling is algemeen, zodat niet alleen degenen, die in het bedrijfsleven werkzaam zijn eraan deel kunnen nemen, doch ook de zgn. zelfstandigen en de huisvrouwen, mits deze laatste tenminste Kr. 150 per kwartaal sparen.

Ter stimulering van deze nieuwe spaarvorm stelt de overheid bepaalde premies beschikbaar. Deze worden verloot onder degenen, die minstens Kr. 500 in het desbetreffende jaar gespaard hebben. De maximum-premie bedraagt Kr. 25.000. In twee maanden tijds hebben al ruim 110.000 personen aan deze regeling deelgenomen.

Conclusie.

Concluderend kunnen we stellen, dat hoewel er met de voorgestelde regeling weer een groep bij de reeds geluk-

kigen zal worden gevoegd, de discriminatie o.i. nog niet is weggenomen. Degenen, die nu nog „de dupe” zijn, zijn zij die een inkomen hebben boven de voorlopig vastgestelde f. 15.000 per jaar en zij die ouder zijn dan 60 jaar. Hierbij worden weer bewust enige groepen uitgeschakeld, waarvan er verschillende zijn, die onder de huidige inflatie en belastingprogressie zeer goed een fiscale tegemoetkoming kunnen gebruiken.

Tijdens de op 24 en 25 mei jl. gehouden spaarbankdag 1962 te Noordwijk aan Zee hield op vrijdagmiddag 25 mei Drs. Schmelzer een voordracht over het onderwerp: „Bezitsvorming en sparen”. Hierbij werd betoogd, dat de regering er zich van bewust is, dat gedurende een groot aantal jaren een stimulans nodig zal zijn om sparen en bezitsvorming voor de grote massa van de bevolking aantrekkelijk te maken. De regering streeft ernaar in haar beleid alle discriminatie te verwijderen; zij wil — voor zover dat technisch mogelijk is — de burgers zoveel mogelijk de vrije keuze laten, aldus Drs. Schmelzer.

Indien de regering er dus naar streeft discriminatie in haar beleid te vermijden, dan vragen wij ons af, waarom er dan wel voor de deel te nemen personen discriminatie moet worden toegepast, zodat er nog een groep Nederlanders overblijft, die als enige uitzondering niet van de door de regering zo gepropageerde bezitsvorming mag profiteren. Dit is o.a. een raadsel, dat wellicht nog tot aller tevredenheid kan worden opgelost.

¹s-Gravenhage.

Drs. C. P. d'HAANS.

Europa-bladwijzer

No. 17

Algemeen.

Met de politieke kanten van het Europese integratieproces hebben zich behalve de politici zelf tot nog toe voornamelijk journalisten beziggehouden, en voor zover anderen dat deden hebben zij veelal de journalistieke, d.w.z. de descriptieve, methode gevolgd. Boeken als „The Uniting of Europe” van *Ernst B. Haas* en „La Querelle de la C.E.D.” van *Raymond Aron* en *Daniel Lerner* (ook in Engelse uitgave verschenen), waarin de auteurs zich van de methoden van de politieke wetenschap bedienen, bleven zeldzaam. Wanneer er nieuwe boeken in dat genre verschijnen, mag er daarom wel met enige nadruk de aandacht op worden gevestigd. Allereerst moet dan een lacune worden opgevuld door de vermelding van een ander boek van *Ernst B. Haas*: „Consensus formation in the Council of Europe”, 70 blz., London 1960 — voor iets over zijn methode zie Europa-bladwijzer No. 14a —, een bijzonder interessant onderzoek naar de bijdrage van de Raadgevende Vergadering aan het integratieproces en de redenen, waarom deze zo gering is gebleven. „Hat der Europarat noch eine Zukunft?” is daarom een vraag die gesteld kan worden. *Martin Captuller* tracht er in Europa-Archiv (1962, no. 13, blz. 465-472) een antwoord op te geven.

Analyse van het proces van besluitvorming is een van de belangrijkste taken, welke de politieke wetenschap zich heeft gesteld. „A comparative analysis of decision-making” is dan ook de ondertitel van het in de serie „European Aspects” verschenen Leidse proefschrift van *F. A. M. Alting von Geusau*: „European Organisations and the Foreign Relations of States” (XV + 290 blz., Leiden 1962).

Op grond van een vergelijkend overzicht van de staatsrechtelijke basis voor het voeren van de buitenlandse betrekkingen en de ontwikkeling daarvan in vijf landen (de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, de Duitse Bondsrepubliek, Frankrijk en Nederland) constateert de auteur allereerst, dat het moderne staatsrecht nog onvoldoende de ontwikkeling van het recht van internationale organisaties weerspiegelt, omdat het proces van besluitvorming nog geheel op de beginselen van soevereiniteit en nationale onafhankelijkheid is gebaseerd. Aan de hand van een onderzoek naar de inhoud van de besluitvorming in de Europese organisaties op de nationale besluitvorming wil hij aantonen, dat, al worden de buitenlandse betrekkingen *in feite* al hoe langer hoe minder op de traditionele manier gevoerd, er toch nog aanzienlijke staatsrechtelijke structuurveranderingen zowel op nationaal als op Europees niveau nodig zijn, wil het integratieproces voortgang vinden.

In de serie „European Aspects” verscheen tevens de Franse vertaling van het Leidse proefschrift: „De Gemeenschappelijke Vergadering van de E.G.K.S.” van *P. J. G. Kapteyn* („L'Assemblée Commune de la C.E.C.A. Un essai de parlementarisme Européen”, 270 blz., Leiden 1962). In deze studie wordt onder meer nagegaan hoe zich de loyaliteit van de parlementariërs hoe langer hoe meer ging richten op de politieke groepen (christen-democraten, liberalen en socialisten) in plaats van op de nationale delegaties. Daarnaast wordt ook uitvoerig de ontwikkeling van de parlementaire controle van het beleid van de H.A. onderzocht. Deze thema's komen eveneens aan de orde in „Parlament und Höhe Behörde der Montanunion” (12

blz., Heidelberg 1961) van *Hans-Viktor Schierwater*, echter minder rijkelijk geïllustreerd dan in het uitnemende boek van Kapteyn.

Van geheel andere aard dan de voorgaande publikaties is het essay van *Roy Price*: „The political future of the European Community” (108 blz., London 1962), vooral geschreven om het Engelse publiek zich de politieke implicaties van toetreding tot de E.E.G. bewuster te doen maken en om te laten zien van hoeveel belang de Engelse houding ten aanzien daarvan voor de toekomst van Europa kan zijn. Dit neemt niet weg, dat zijn helder geschreven boekje ook voor geroutineerder Europeanen, die de problemen kennen van enerzijds de constitutionele verhoudingen binnen de Gemeenschap — en de noodzakelijke democratisering daarvan — en anderzijds de regeling van de betrekkingen van de Gemeenschap met de buitenwereld, veel bevat, dat overdenking waard is. Dat kan niet worden gezegd van „Die europäische Integration als geistiger Entwicklungsprozess” van *Dr. Ulrich Meyer-Cording* („Archiv des Völkerrechts”, juli 1962, blz. 42-68), een met veel geleerdheid gelardeerd opstel, dat de ingewijde niets nieuws leert, en als inleiding in de integratieproblematiek te ingewikkeld is.

Dat de defensiepolitiek en vooral de positie van de Europese landen (lees: Frankrijk) in de N.A.V.O. een belangrijke rol spelen bij de motivering van de noodzaak van een politieke unie à la De Gaulle-Fouchet mag bekend worden verondersteld. De precieze argumentatie van Franse kant is echter, evenals de geschiedenis van het ontstaan van de Franse atoombom, minder bekend. Daarom nam het Europa-Archiv (1962, no. 12, blz. 411-416) een bijdrage op van *Jacques Vernant*, algemeen secretaris van het Centre d'Etudes de Politique Etrangère te Parijs: „Die Kernwaffen und die Europäische Union”. Daaruit blijkt onder meer, dat de beslissing om tot het fabriceren van een Franse atoombom over te gaan in alle Franse regeringen sinds 1954 aan de orde is geweest en uiteindelijk vlak voor de komst van De Gaulle in 1958 door Felix Gaillard is genomen. De Gaulle heeft dus rustig kunnen voortgaan op een reeds ingeslagen weg.

Zal er een Europees nationalisme ontstaan? Als men na Vernant in *Europäische Wirtschaft* (no. 17-18, 1962, blz. 1) het redactionele stukje leest, dat geschreven is naar aanleiding van het bezoek van De Gaulle aan de Bondsrepubliek, huivert men wel even: „Wäre Charles de Gaulle ein paar Wochen länger in der Bundesrepublik Deutschland geblieben, dann hätten wir wieder ein Staatsbewusstsein, nämlich ein europäisches. De Gaulle hat unseren Schuldkomplex beseitigt der unser Staatsdenken scheintot gemacht hat. Das uneingeschenkte Vertrauen des ehemaligen Gegners hat verlorengegangenen Wertvorstellungen neuen Inhalt gegeben...”.

De documentatie over de Europese integratie, waaraan het *European Yearbook* — waarvan onlangs Vol. VIII, 1960 verscheen — zijn voornaamste waarde ontleent, vindt een meer historisch gerangschikte aanvulling in de drie delen: „*Europa Dokumente zur Frage der Europäischen Einigung*” (R. Oldenbourg Verlag, München 1962, 1806 blz.). Een goed naslagwerk, al ontbreekt helaas zowel een alfabetisch als een systematisch register.

Over de economische achtergronden van de toetredings- en associatieverzoeken aan de E.E.G. valt niet veel nieuws meer te melden. We willen er alleen nog op wijzen, dat nu ook niemand minder dan *James E. Meade* zich in de discussie heeft gemengd. „U.K., Commonwealth and Com-

mon Market”, Hobart Paper no. 17, London 1962, 57 blz., is uitgegeven door het Institute of Economic Affairs en inmiddels in het Duits verschenen bij F. Knapp Verlag, Frankfurt a.M. onder de titel: „Grossbritannien als Partner der E.W.G.”. Zijn opvatting is weinig opzienbarend: „the U.K. should join if the EEC has a real promise of becoming a liberal outward-looking institution. But she should not join if it is designed as a tight, parochial European bloc”. Wat de E.E.G. aan beloften voor de toekomst inhoudt, hangt nu juist in aanzienlijke mate van het al of niet toetreden van Engeland af, zou men aan zijn stelling willen toevoegen.

De juridische problemen, die een eventuele toetreding van nieuwe leden tot de E.E.G. oproept, vonden nog maar weinig behandeling. Daarom heeft het Europa-Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden een werkgroep ingesteld ter bestudering van de noodzakelijke wijzigingen in de institutionele bepalingen van het Verdrag van Rome. Omdat dit onderwerp in de onderhandelingen meestal tot het laatst wordt uitgesteld en het belang van goed werkende instellingen voor het functioneren van de Gemeenschap niet overschat kan worden, is de publikatie van de overwegingen van de studiegroep bijzonder nuttig. Deze geschiedde in *Sociaal Economische Wetgeving* (no. 7/8, 1962, blz. 345-373) onder de titel: „The effect of admission of new member states on the institutions of the EEC”. In dit verband moeten we ook wijzen op een bijzonder gedegen behandeling van de juridische aspecten van „Les relations extérieures des Communautés Européennes”, een serie lezingen voor de Académie de Droit International gehouden door *Pierre Pescatore* (Recueil de Cours 1961; Leiden 1962, blz. 1-244).

Een onderzoek naar de „Internationale status van Oostenrijk in verband met een eventueel samengaan van dit land met de E.E.G.” werd ingesteld door *Mr. P. J. G. Kapteyn* (Internationale Spectator, 8 oktober 1962, blz. 433-456). Hij komt tot de conclusie, dat strikt juridisch gezien zelfs een toetreding te rijmen zou zijn met een behoud van neutraliteit, maar dat deze in feite aan de neutrale status een einde zou maken. Aangezien niemand daarmee gebaat zou zijn, komt alleen een associatie in aanmerking, welke Oostenrijk de mogelijkheid laat in vredetijd een redelijke neutraliteitspolitiek te voeren. Dit laatste zou onder meer moeten inhouden, dat men Oostenrijk op handelspolitiek gebied een zekere vrijheid in de bilaterale handelsbetrekkingen met de communistische landen zou moeten laten.

Dat de regeling van de betrekkingen met de buitenwereld voor de E.E.G. een steeds belangrijker aspect van de werkzaamheden gaat vormen, moge blijken uit het feit, dat er reeds over de veertig diplomatieke vertegenwoordigingen bij de Gemeenschap zijn geaccrediteerd. Hierover geeft *Carl A. Erhardt* in „Aussenpolitik” (no. 10, 1962, blz. 659-667) interessante bijzonderheden. Belangrijker is evenwel dat hij duidelijk de noodzaak van uitoefening van ook het actieve gezantschapsrecht door de Gemeenschap laat uitkomen. Hoe vertrokken het beeld is, dat men in Gemenebest-Afrika, in Azië, in Latijns-Amerika van de E.E.G. heeft, is de laatste tijd weer meer dan eens gebleken. De diplomatieke vertegenwoordigers van de Zes zijn niet in staat gebleken daar iets aan te veranderen, ondanks de afspraak tot onderlinge coördinatie, waar men zich — ten onrechte — veel van had voorgesteld. Het Europees Parlement heeft in 1960 al tevergeefs gepleit voor uitoefening van het actief gezantschapsrecht (zie *Publikatieblad* van 16 december 1960, blz. 1496-97).

Een andere — en beter geslaagde — poging van het Europees Parlement om tot betere voorlichting over het beleid van de Gemeenschap te komen en daarmee tevens de democratische controle op dat beleid te versterken, was zijn resolutie van 22 februari 1962, waarin werd besloten om ten aanzien van de Algemene Verslagen over de werkzaamheden van de Gemeenschappen op basis van de werkdocumenten van de bevoegde commissies één enkel verslag te laten opstellen. Het rapport *Deringer* over het Vijfde Algemeen Verslag over de werkzaamheden van de E.E.G. (Zitting 1962-1963, Doc. 74, 5 oktober 1962) ligt nu voor ons en blijkt een bijzonder nuttig kritisch overzicht. Vooral het gedeelte over de interne groei van de Gemeenschap (deel IV, blz. 34-52), dat de institutionele verhoudingen en de aan te brengen verbeteringen in het functioneren daarvan behandelt, bevat tal van behartenswaardige opmerkingen.

In dit verband willen wij ook nog het „Memorandum van de Commissie over het Werkprogramma van de Gemeenschap gedurende de tweede etappe” aankondigen, dat op 24 oktober 1962 is uitgekomen.

De economische theoretische literatuur is verrijkt met een uitstekend boek van *Louis Philips*: „de l'Intégration des Marchés” (Leuven 1962, 312 blz.), waarvan we hier geen nadere bespreking kunnen geven. Een illustratie van de economische theorie, nl. van het „trade-diversion”-verschijnsel, wordt gegeven door *H. Fahrenheit* (in „Die EFTA hemmt deutschen Export”, *Der Volkswirt* van 20 juli 1962, blz. 1499-1501). Vooral na de onderlinge tariefsverlaging van de E.F.T.A. tot in totaal 30 pCt. medio 1961 is er een duidelijke teruggang van de Duitse uitvoer, behalve van die naar Zwitserland, en een stijging van de Engelse uitvoer naar de E.F.T.A.-landen waar te nemen.

E.E.G.-ontwikkelingslanden.

Op de Gemenebest-conferentie in Londen bleek, dat de Afrikaanse Gemenebest-landen zo niet associatie met de E.E.G. volstrekt afwezen, dan toch blij gaven er zeer huiverig tegenover te staan. De consequenties hiervan behandelt *Drs. L. Metzemaekers* in „Afrika tussen Gemenebest en E.E.G.” (Afrika, oktober 1962, blz. 336-337). Hij is van mening, dat de thans geassocieerde landen meer en meer de politieke argumentatie van de Afrikaanse Gemenebest-landen zullen gaan volgen. Bij de Gemenebest-landen voelt men vooral bijzonder weinig voor een uitgebreid institutioneel apparaat, zoals dat in de nieuwe overeenkomst is voorzien. De financiële en economische voordelen worden nauwelijks in aanmerking genomen. De schrijver pleit daarom voor een lossere, minder formeel geregelde, band met de geassocieerde landen.

Eveneens in de richting van een mondiale regeling van de ontwikkelingsproblemen wijzen het rapport en de aanbevelingen van een door de Italiaanse Minister van Handel, Colombo, bijeengeroepen comité van deskundigen (w.o. Marjolin, Von der Groeben, en de bekende economen Moussa en Tinbergen): „The policy of the EEC in respect of underdeveloped countries” (eveneens in het Frans, Duits en Italiaans verschenen, Rome 1961, 71 blz.). Ook kan gewezen worden op enige opmerkingen in *Euro-*

päische Wirtschaft (1962, no. 17-18, blz. 79), gewijd aan de onder auspiciën van de V.N. in augustus 1962 gesloten koffie-overeenkomst. Bij de onderhandelingen daarover bleek duidelijk het conflict tussen Latijns-Amerika en Europa-Afrika. Tenslotte wijzen we nog op het door de O.E.C.D. gepubliceerde overzicht: „Development Assistance Efforts and Policies in 1961” (september 1962, 45 blz.).

Landbouw en vervoer.

In de Internationale Economische Kroniek van *De Economist* (1962, no. 3, blz. 271-275 en no. 9, blz. 642-658) is van *P. G. Ridder* een lezenswaardig overzicht te vinden van de Europese landbouwsituatie, mede in verband met de toetreding van Engeland.

Europäische Wirtschaft 1962, no. 13/14, is geheel gewijd aan „Landwirtschaft und Landtechnik im Gemeinsamen Markt”. Wij noemen alleen het interessante interview met *Rudolf Hüttelbräuker*, de Duitse staatssecretaris van landbouw, over „Der Umstellungsprozess erfordert Opfer — doch nicht nur EWG bedingt” (blz. 326-328). Hij stelt, dat een deel van de Duitse landbouwschakeling ook zonder de E.E.G. onvermijdelijk geweest zou zijn. Op korte termijn voorziet hij geen prijsverhogingen voor de Duitse consument. De agrarische produktie in de E.E.G. neemt met ca. 2 pCt. per jaar toe. De bevolkingsgroei met 0,5 pCt. per jaar, zodat — gegeven de geringe elasticiteit van de vraag naar voedingsprodukten — binnen afzienbare tijd Europese landbouwoverschotten te verwachten zijn zoals de Verenigde Staten ze nu reeds hebben. Ondanks wijzigingen in de samenstelling van het voedselpakket, acht *Hüttelbräuker* het verdwijnen van een aantal Duitse landbouwbedrijven onvermijdelijk. Er is een mogelijkheid om Europese voedseloverschotten af te wentelen op de onderontwikkelde landen via de V.N. Wel moet bedacht worden, dat dit alleen zin heeft indien dit deze landen tot produktiever inspanningen kan aanzetten.

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid heeft ook juridische gevolgen. *Ekkehard Pabsch* gaat in zijn artikel: „Gemeinsamer Markt und Gemeinsames Agrarrecht” in *Europäische Wirtschaft* (5e jrg., no. 13/14, blz. 360-363) zelfs zo ver te beweren, dat er geen gemeenschappelijk landbouwbeleid zonder gemeenschappelijk landbouwrecht mogelijk is. De juridische grondslagen van bijv. ruilverkavelings- en pachtrecht zijn nauw verweven met de gehele privaatrechtelijke rechtsordering. Er zijn echter verschillende gemeenschappelijke uitgangspunten in de nationale wetgevingen. Op basis hiervan en naar de criteria van het gemeenschappelijk landbouwbeleid zal de aanpassing moeten geschieden, welke evenwel de moeilijke procedure van art. 100 van het E.E.G.-verdrag zal moeten volgen, en dientengevolge wel een tijd op zich zal laten wachten.

De kern van verordening no. 26 inzake de toepasselijkheid van de regels betreffende de mededinging op het gebied van de landbouw wordt besproken in „Agrarsubvention durch die Brille des Juristen” (*Europäische Wirtschaft*, 1962, no. 17/18, blz. 104-105). Er wordt een goed overzicht van de beperkte werking van deze regels op dit

(I. M.)

 NV. SLAVENBURG'S BANK

gebied in het algemeen gegeven evenals van de algehele toepasselijkheid van de artt. 92 t/m 94 van het E.E.G.-Verdrag op de diverse marktorganisaties. Dat zich hier nog interpretatiemoeilijkheden gaan voordoen, bijv. ten aanzien van de productiebevorderende maatregelen, spreekt bijna vanzelf.

Van *Erhard Kantzenbach* is een gedegen studie over „Die Harmonisierung der Montan-Transport-Tarife unter Berücksichtigung der gemeinsamen Verkehrspolitik im Rahmen der EWG” (Düsseldorf 1962, 64 blz.) verschenen. De schrijver is van mening, dat voor het vrachtvervoer en de binnenscheepvaart een vrije prijsvorming tot stand moet komen, zonder tariefdwang en publikatieplicht. De spoorwegmonopolies moeten beperkt worden „als ob sie im Wettbewerb stünden”. (Zie over transporttarieven ook Prof. Dr. C. J. Oort in „E.-S.B.” van 8 augustus en 17 oktober 1962).

Gemeenschappelijke politiek.

In *Europa Archiv* 1962, no. 14, wordt een uiteenzetting gegeven over „Frankreich, Wirtschaftsplanung und ihre Bedeutung für die EWG” (blz. 491-506). Het eerste deel van de CEPES/Deutsche Gruppe geeft een uiteenzetting over „System und Zielsetzung der französischen Wirtschaftsplanung”. Aansluitend bespreekt *Arnhard Freiherr Loeffelholz von Colberg* de „Vorteile und Schwächen der französischen Wirtschaftsplanung”. Het is nog steeds een open vraag of planning op zijn Frans, d.w.z. met verschillende belasting- en kredietfaciliteiten, toelaatbaar is volgens het E.E.G.-verdrag, daar genoemde regelingen concurrentieverstorend kunnen werken. Het blijkt, dat de Fransen concurrentietoename gevaarlijker vinden dan een op elkaar afgestemd gedrag (politique consenti). De Fransen schuiven dit onder de regionale politiek, waarvoor in het Verdrag uitdrukkelijk regelingen zijn voorzien. Zij willen de E.E.G.-partners van het nut van economische planning overtuigen. Ook de vice-voorzitter van de Europese Commissie, Marjolin, acht het op de duur noodzakelijk om tot een soort planning van de middellange termijn te geraken door middel van een confrontatie van de nationale ontwikkelingschema's met betrekking tot de openbare financiën, de fiscale en de investeringspolitiek. Een heel duidelijke en sterke samenwerking is nodig in de sectoren landbouw en energie. Aan het einde van dit jaar zullen macro-economische ramingen voor de E.E.G.-landen beschikbaar komen, welke verder gaan dan een zuivere prognose, daar zij ook bepaalde doelstellingen zullen omvatten. De bezwaren van schrijver tegen een systeem van economische planning zijn: groter gevaar voor kosteninflatie, vertraging van de economische flexibiliteit, uitbreiding van de overheidssector en gevaar voor de derde landen, in die zin dat de externe betrekkingen aan het Plan ondergeschikt gemaakt worden.

Wie nog meer wil weten over de economische planning in E.E.G.-verband kan terecht in *Europäische Wirtschaft* 1962 (no. 19/20, blz. 161). Onder het hoofd „Planification” wordt medegedeeld, dat het conjunctuurcomité van de E.E.G. zich hiermede bezighoudt. Men is het wel eens over de noodzaak van coördinatie en een raming van de vooruitzichten, maar niet over de details en evenmin over de vraag of de prognose de betekenis van „targets” moet krijgen zoals de Fransen willen, of dat het voldoende is een aanduiding te geven van de meest waarschijnlijk gemaakte ontwikkeling, een meer passieve registratie dus. Aansluitend blijkt *Minister Erhard* in een vraaggesprek

(blz. 162-164) van mening, dat er wel voorzorgen moeten worden getroffen, maar hij wil per se geen „Planwirtschaft”. Van die opvatting getuigde hij onlangs in een rede in het Europees Parlement over het hierboven reeds aangeduide Werkprogramma van de Europese Commissie voor de tweede etappe. Hij werd daar op waardige wijze beantwoord door de voorzitter van de Europese Commissie, Prof. Hallstein. Voor het Franse systeem van planning zie verder „*Economie appliquée*”, Tome XV, nos. 1, 2, 1962; „*Le IVe Plan français et la planification*” en *François Perroux*: „*Le IVe Plan français 1962-1965*”, *Que sais-je?* no. 1021, Parijs 1962, 128 blz.

Een terrein waarop in ieder geval een gemeenschappelijk beleid zal worden gevoerd is de handelspolitiek. Kort voor het zomerreces, zo meldt *Europäische Wirtschaft* (1962, no. 17/18, blz. 111-113) heeft de Raad van Ministers een programma voor de verwezenlijking van een gemeenschappelijke handelspolitiek goedgekeurd. Drie soorten van betrekkingen worden onderscheiden, nl. die ten opzichte van resp. de industrie-, ontwikkelings- en communistische landen. Ten aanzien van de industrielanden wordt de volledige liberalisatie voorgestaan; met de ontwikkelingslanden wordt een zo groot mogelijk goederenverkeer als doel gesteld en met de communistische landen zullen de bilaterale contacten in gemeenschappelijke worden omgezet. Hiernaast zal een uniforme regeling tot stand komen voor de export van de lid-staten naar derde landen. Dat alles nog niet in kannen en kruiken is, blijkt uit het voorbehoud van de Italiaanse Minister van Handel, t.w. dat zijn regering zich niet gebonden acht aan deze overeenkomst bij komende besprekingen over de gemeenschappelijke energiepolitiek vanwege de Russische olieleveranties aan dit land. In *Europäische Wirtschaft* (1962, no. 19/20, blz. 168-169) wordt ook gepleit voor een „Übernationale Währungspolitik”, op grond van scepsis ten aanzien van de mogelijkheden van alleen samenwerking op monetair gebied. Deze zou moeten uitmonden in een zgn. „Euro-dollar”. Voorlopig lijkt een dergelijke ontwikkeling echter niet waarschijnlijk. De samenwerking zal wel beperkt blijven tot de nationale banken, zoals bij de valutasteun aan Engeland vorig jaar.

EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

EUROPA-INSTITUUT
van de Universiteit van Amsterdam.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Uit de weekstaat van De Nederlandsche Bank per 3 december jl. bleek dat het tegoed der banken met f. 99 mln. tot f. 466 mln. was achteruitgelopen, doch dit ligt nog steeds boven het bedrag van de verplichte kasreserve. In de afgelopen week begon het bankpapier, zoals mocht worden verwacht, naar de banken terug te stromen, zodat het niet heeft bevreemd, dat de commissie uit de banken, die de daggeldrente vaststelt, op 5 december de callrente van 1¹/₄ pCt. tot 1 pCt. heeft teruggebracht.

De geldcreatie door de banken t.b.v. de private sector blijft zich op laag niveau bewegen. Na een naar verhouding nog hoog cijfer in het eerste kwartaal van 1962 (f. 311 mln.) volgde in het tweede kwartaal een daling tot f. 24 mln. en nu blijkt uit de statistiek betreffende de oorzaken van de veranderingen in de binnenlandse liquiditeitsmassa het cijfer zich in het derde kwartaal ongeveer te hebben gehandhaafd, nl. op f. 30 mln. Het buitenland was in het

Economisch doctorandus gespecialiseerd in

RESEARCH OP SOCIAAL GEBIED

- verzorgt publikaties inzake sociale verzekering, pensioenen en lonen;
- richt documentaties in
- geeft advies.

Br. onder no. E.-S.B. 50-2, postbus 42, Schiedam.

Adverteer in dit blad

VEREENIGDE ACCOUNTANTSKANTOREN

Wij vragen voor ons kantoor te Utrecht, Maliebaan 5:

- 1e. een aankomend **MEDEWERKER** voor administratieve organisatie, met NIVA-opleiding tot het onderdeel adm.-organ.; leeftijd tot 35 jaar;
- 2e. een gevorderd **EERSTE ASSISTENT** voor controlewerkzaamheden, met NIVA-opleiding tot en met bedrijfseconomie of met SPD/MO; praktijkervaring vereist; leeftijd tot 35 jaar.

Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige gegevens over opleiding en ervaring worden gaarne ontvangen aan bovenstaand adres.

derde kwartaal weer een belangrijke bron van vermeerdering der binnenlandse liquiditeit, nadat uit deze hoek in het eerste halfjaar slechts weinig was toegestroomd. De cijfers zijn voor het 1e, 2e en 3e kwartaal resp. f. 30 mln., f. 20 mln. en f. 226 mln.

Ook eind oktober bleef de collectiviteit van handels- en boerenleenbanken onder het plafond van de kredietrestrictieregeling. De boven geschetste ontwikkeling leidt tot de conclusie, dat de monetaire druk in de loop van het jaar veel van zijn kracht heeft verloren.

Kapitaalmarkt.

Dat middelen en bestedingen zich in 1962 ten naaste bij rond een evenwichtspunt bewegen, blijkt uit de resultaten van onze betalingsbalans. Naar schatting is er op de lopende rekening op transactiebasis een overschot van f. 100 mln. in de eerste drie kwartalen van 1962.

Wat het kapitaalverkeer betreft, zien wij een tekort in dezelfde periode van f. 217 mln., de resultante van een overschot in het particuliere kapitaalverkeer met f. 205 mln. en tekorten in het kapitaalverkeer van de overheid, zoals mocht worden verwacht en in het kapitaalverkeer van banken.

Dat bij het particuliere kapitaalverkeer de transacties in buitenlandse effecten van f. 598 mln. in de eerste negen maanden van 1961 naar f. 262 mln. in dezelfde periode van 1962 zijn teruggelopen, houdt enerzijds verband met het in geringere mate verstrekken van emissievergunningen door De Nederlandsche Bank en anderzijds met een dalende belangstelling van de Nederlandse belegger voor buitenlandse fondsen. De transacties in binnenlandse fondsen zijn in de reeds vermelde tijdvakken van f. 509 mln. tot f. 647 mln. gestegen. De emissie Philips, waarop voor een belangrijk bedrag door niet-ingezetenen is ingeschreven, speelt in deze toeneming een rol, want de vraag door het buitenland naar Nederlandse, zich reeds in het verkeer bevindende stukken, is in 1962 verminderd.

Op de binnenlandse emissiemarkt doet opnieuw de Bank voor Nederlandsche Gemeenten met f. 100 mln. 4½ pCt. 30-jarige obligaties een beroep op de beleggers. De uitgifte van de Europese Investeringsbank is zeer succesvol geweest.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	27 dec. 1961	H. & L. 1962	30 nov. 1962	7 dec. 1962
Algemeen	410	431 — 295	349	349
Intern. concerns	566	594 — 384	471	469
Industrie	366	396 — 292	326	325
Scheepvaart	184	186 — 126	132	132
Banken	253	270 — 221	246	251
Handel enz.	160	171 — 129	150	151

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 126,70	f. 148,70	f. 150,80
Philips G.B.	f. 246,10	f. 153,80	f. 148,70
Unilever	f. 189,70	f. 142,50	f. 139,50
Robeco	f. 252,50	f. 207	f. 208
Hoogovens, n.r.c.	776	575	576
A.K.U.	404½	391½	405
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	1.070	780	766
Zwanenberg-Organon	1.024	919	901
Interunie	f. 228	f. 187,50	f. 188
Amsterd. Bank	396	379	383
New York.			
Dow Jones Industrials	731	649	652
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,12	4,27	4,25
Aand.: internationalen a)	2,83 b)	3,18	
lokaten a)	3,55	3,79	
Disconto driemaands schatkist-papier	1½	1½-1½	1½

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.
b) 19 december.

C. D. JONGMAN.

Het Nederlands Instituut van Economisten (N.I.V.E.C.) zoekt een

ACADEMICUS

die zich belast met de oprichting en uitbouw van een permanent secretariaat.

Deze functie kan voorlopig als nevenfunctie worden uitgeoefend.

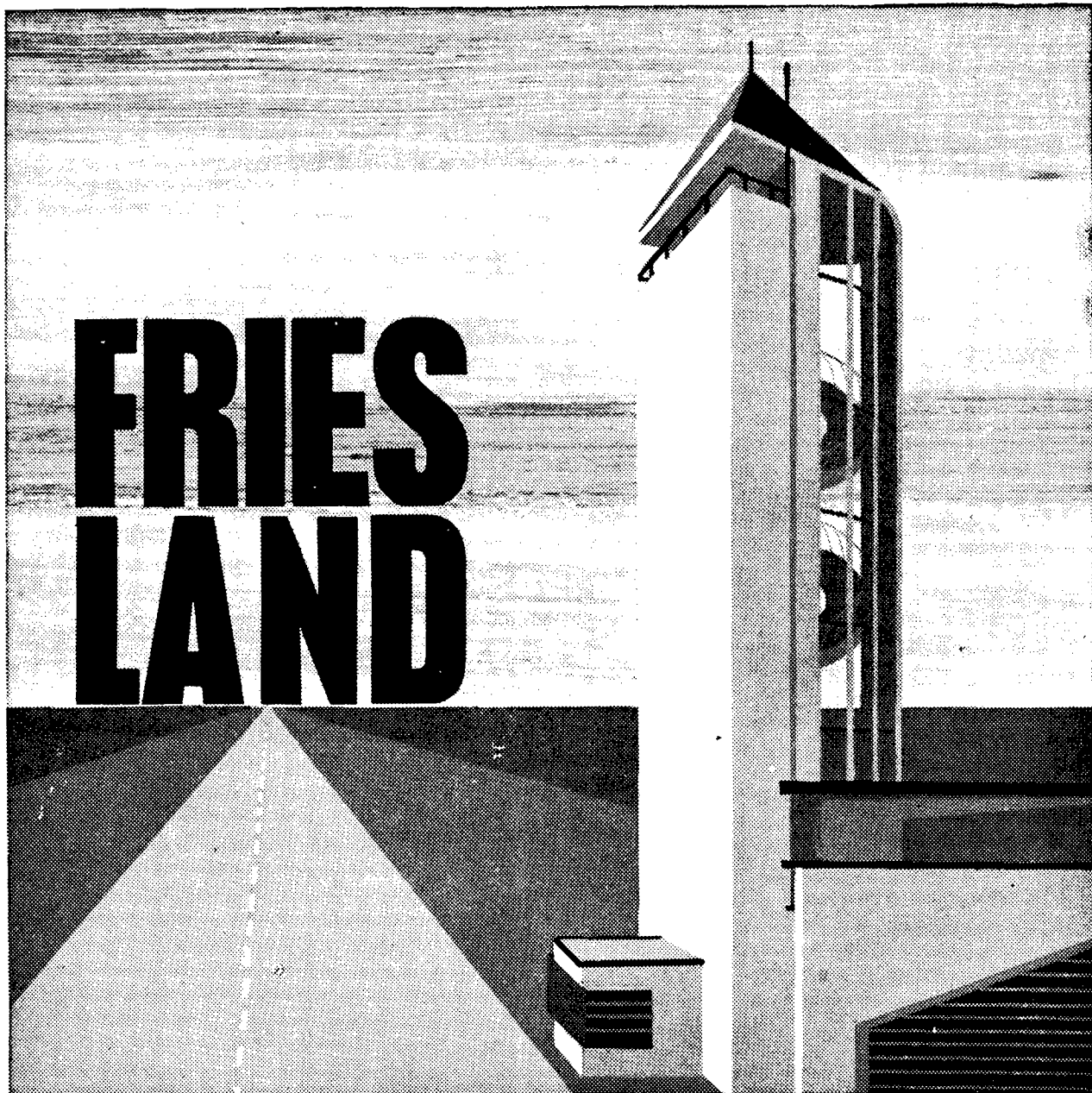
Sollicitatiebrieven te richten aan het bestuur van het N.I.V.E.C. onder nr. E.-S.B. 50-1, Postbus 42, Schiedam.

In Holland staat een huis

Het miljoenste huis, na de oorlog. Mogen wij er, trots op zijn? Ja en nee. Ja, omdat het bouwen van een miljoen huizen in 17 jaren een grote prestatie is voor een land als Nederland. Nee, omdat er in Nederland nog altijd te weinig huizen zijn. Elk mens in dit land heeft recht op een goed dak boven zijn hoofd. Laat ons dus bouwen, bouwen, bouwen in verhoogd tempo. De Nederlandse Cement-Industrie zal er haar steentje toe bijdragen: goed-cement voor alle huizen die in dit land nodig zijn.

Verkoopassociatie Enci-Cemij N.V. - Amsterdam - Herengracht 507 - Telefoon 385 31 (5 lijnen)

FRIES LAND

een voorbeeld van geslaagde industrialisatie

De spreuk die op het monument van de afsluitdijk prijkt „Een volk dat leeft, werkt aan zijn toekomst” is typerend voor de geest welke het moderne Friesland bezielt.

Doelbewust wordt gewerkt, subsidie en premie worden bij vestiging verleend, goedkope industrieterreinen liggen klaar, werkkrachten staan gereed, industrieën worden aangetrokken!

Aldus werkt Friesland niet alleen aan de toekomst van eigen provincie, maar ook aan die van de ondernemingen, die besluiten op het industrialisatieproject in te haken.

De Friese industrialisatie-raad staat elk dynamisch initiatief met raad en daad terzijde.

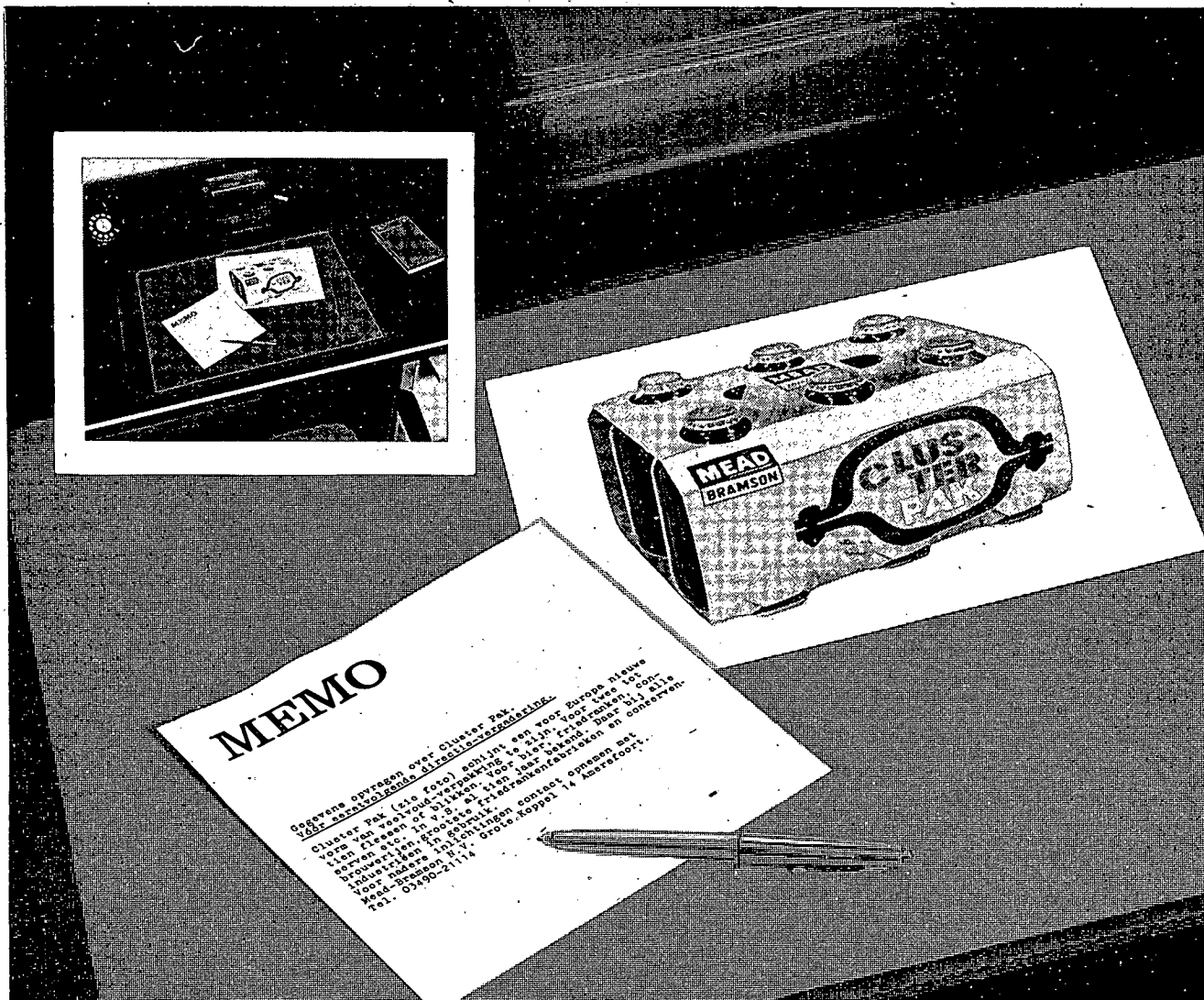
De ondernemer die vooruit kijkt, kijkt naar Friesland.

Dit zijn de 11 kernen: Bergum - Dokkum - Drachten - Harlingen - Heerenveen - Kootstertille (gem. Achtkarspelen) - Leeuwarden - Lemmer - Oosterwolde - Sneek - Wollega.

Friesland kunt u bouwen

Inlichtingen: de Industrialisatie-raad der Friese Kernen, Sophialaan 1, Leeuwarden, tel. (05100) 28144-28145.

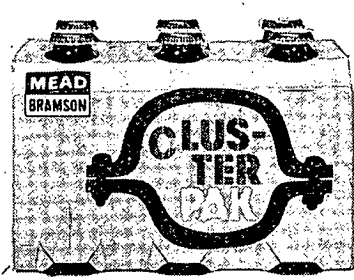
MEMO

Gezwerens opdragen over Cluster Pak
 voor veelvoudverpakking directiebespreking
 Cluster Pak (zie foto) schijnt een voor Europeelse
 vorm van veelvoud-verpakking te zijn voor twee tot
 tien flessen of blikken. Het is zeer geschikt voor
 brouwerijen, productiefabrieken, frisdranken- en
 conservefabrieken. Het is ook geschikt voor
 andere bedrijven welke contact opnemen met
 Mead-Bramson N.V. - Grote Koppel 4 Amersfoort
 Tel. 03490-21114

CLUSTER PAK IS EEN DIRECTIE- BESPREKING WAARD

Cluster Pak is een directie-bespreking waard. Ook hier te lande zijn thans tal van brouwerijen conservefabrieken en frisdrankenindustriën sterk geïnteresseerd in Cluster Pak. De veelvoud-verpakking voor 2 tot 10 flessen of blikken. Natuurlijk omdat veelvoud-verpakking tot veelvoud-verkoop leidt. Maar er zijn meer kenmerkende Cluster Pak-voordelen. Gaarne zullen wij u, op uw verzoek, per omgaande van uitvoerige documentatie voorzien.

CLUSTER PAK, een produkt van **MEAD-BRAMSON N.V.**
 Grote Koppel 14-Amersfoort
 tel. 03490-21114

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

**...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering**

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE VAN

**f 100.000.000.— 4¹/₂ pCt. 30-jarige Obligaties 1962
(Vierde lening)**

Grootte der stukken: nominaal f 1000.— en f 500.—.

Na de toewijzing kunnen desgewenst, in de plaats van obligaties, schuldregisterinschrijvingen, groot tenminste nominaal f 100.000.—, worden verkregen.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld op.

DINSDAG 18 DECEMBER 1962

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 99³/₄ pCt.

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voorzover in genoemde plaatsen gevestigd, van:

**Rotterdamsche Bank N.V.
De Twentsche Bank N.V.
Amsterdamsche Bank N.V.
Incasso-Bank N.V.
Lippmann, Rosenthal & Co.
R. Mees & Zonen
Nationale Handelsbank N.V.
Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
H. Oyens & Zonen N.V.
Pierson, Heldring & Pierson
Hope & Co.**

alsmede ten kantore der Vennootschap

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 11 december 1962.

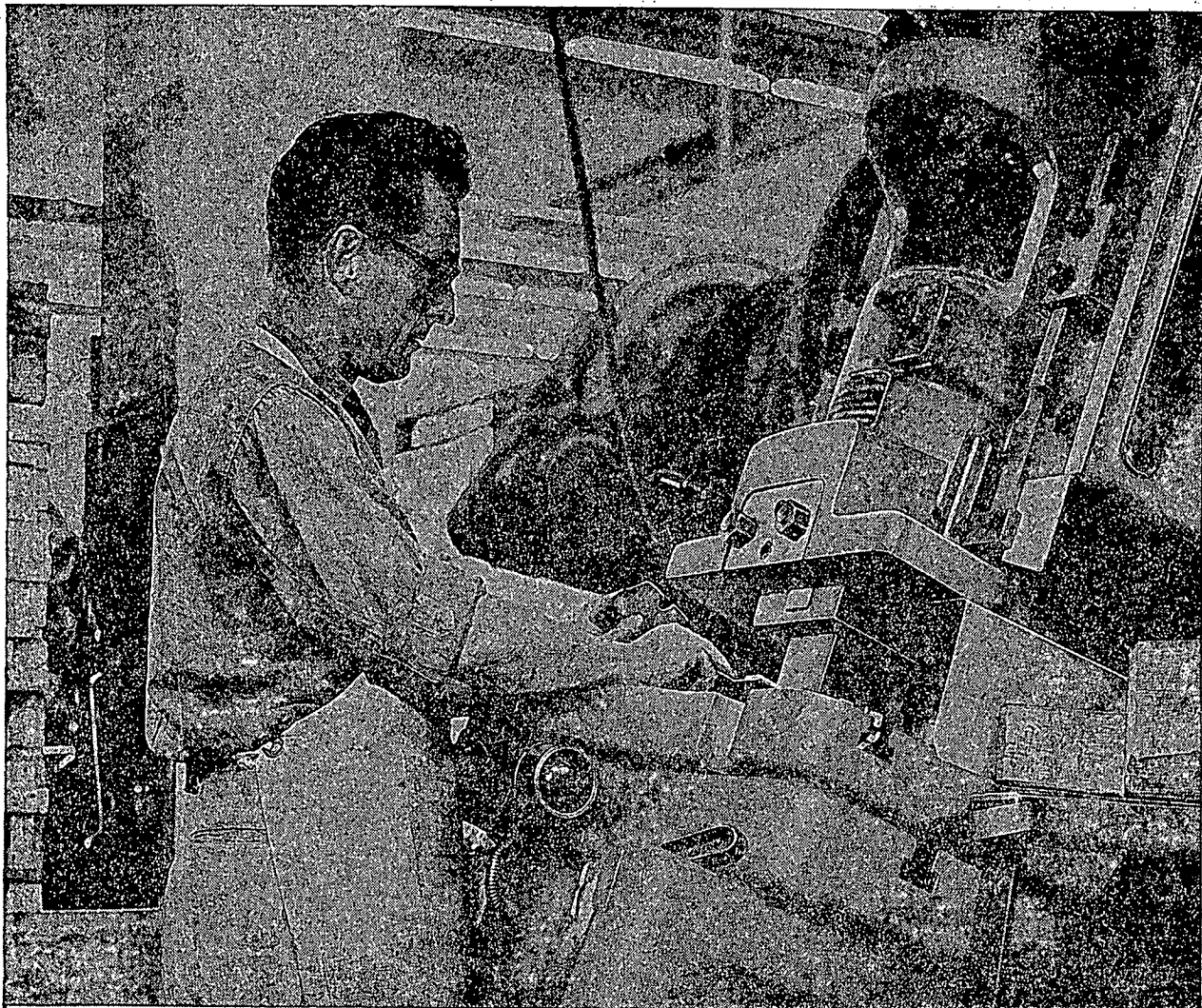
Opneming van deze lening in de beursnotering te Amsterdam en Rotterdam zal worden aangevraagd.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkte mate, de statuten en het laatste jaarverslag, zijn bij bovenstaande inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

's-Gravenhage, 11 december 1962.

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

Hoger lichtrendement - betere prestaties

Deze tijd vraagt efficiënte werkmethoden. In elk bedrijfsonderdeel worden daarom van tijd tot tijd nauwlettend de mogelijkheden bestudeerd om te komen tot betere prestaties. "Het klimaat" - de omstandigheden, waaronder gewerkt wordt, speelt daarbij een grote rol. Goede verlichting levert hier een belangrijke bijdrage, omdat men veiliger en sneller en daardoor prettiger en gemakkelijker werkt, wat betere resultaten tot gevolg heeft. Een lichttechnisch en economisch verantwoorde installatie is beslist noodzakelijk. Dit betekent optimale lichtopbrengst en grote bedrijfszekerheid tegen minimale stroomkosten. Voor een verantwoorde installatie verschaft de lichttechnische afdeling van Philips Nederland n.v. u gaarne vrijblijvend alle gewenste inlichtingen en adviezen.

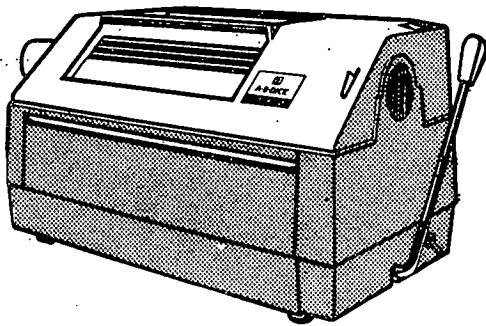

PHILIPS voor licht

GLOEILAMPEN · „TL“ FLUORESCENTIELAMPEN · ARMATUREN · NEON

23035

op het moderne kantoor ook een moderne machine

Snel een copie op de Focooop M120. Copie voor die en copie voor die? Dat betekent fotocopye. En fotocopyeën maakt u op de Focooop M120. Al wat geschreven, gedrukt en geschetst staat: feilloos op de Focooop M120. Lichtecht, alle kleuren rechtsgeldig en houdbaar. Vraagt uitvoerige inlichtingen.

A·B·DICK HOLLAND N.V.

· OUDENOORD 111/117 - UTRECHT TEL. 030-22441, POSTBUS 184

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVERZEKERING EN LIJFRENTEN

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEUWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM